

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови

**ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВІДТВОРЕННЯ
МОВЛЕННЄВОГО ПОРТРЕТА ПЕРСОНАЖІВ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕЛЕСЕРІАЛУ
"ГОСТРИ КАРТУЗИ" ТА ПЕРЕКЛАДІВ СТУДІЙ "СТРУГАЧКА" І "ЦІКАВА
ІДЕЯ")**

Кваліфікаційна робота

На здобуття ОС «бакалавр»

студентки IV курсу

галузь знань 03 «Гуманітарні науки»,

спеціальності 035 «Філологія»,

спеціалізації 035.041 «Германські мови

та літератури (переклад включно), перша

– англійська)»,

ОПП «Переклад з англійської та другої

західноєвропейської мови»

Ілони КОСЕНКО

Науковий керівник:

д.філол.н., проф. кафедри

теорії і практики перекладу з англійської

мови

Роксолана ПОВОРОЗНЮК

«Допущено до захисту»

Протокол № 10 кафедри

теорії і практики перекладу з англійської мови

ННІФ від 30.05.2023

Завідувач кафедри _____ **Людмила СЛАВОВА**

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО ПОРТРЕТА ТА ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ	7
1.1. Лінгвокультурологічні особливості мовленнєвого портрета як об'єкту перекладу.....	7
1.2. Експліцитні компоненти мовленнєвого портрета персонажів. Стратегії і тактики їх відтворення.....	19
1.3. Імпліцитні компоненти мовленнєвого портрета персонажів. Стратегії і тактики їх відтворення.....	24
Висновки до розділу I	31
РОЗДІЛ II. ВІДТВОРЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО ПОРТРЕТА ПЕРСОНАЖІВ У ТЕЛЕСЕРІАЛІ «ГОСТРІ КАРТУЗИ» У ПЕРЕКЛАДАХ УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ	32
2.1. Відтворення особливостей мовленнєвого портрета соціальних груп.....	32
2.1.1. Відображення в перекладі лінгвокультурних особливостей мовлення циган	37
2.1.2. Відображення в перекладі лінгвокультурних особливостей мовлення італійської мафії.....	39
2.1.3. Відображення в перекладі лінгвокультурних особливостей мовлення росіян	42
2.1.4. Відображення в перекладі лінгвокультурних особливостей мовлення британських аристократів.....	44
2.2. Засоби формування мовленнєвої індивідуальності в оригіналі та перекладі.....	51
Висновки до розділу II	59
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	68
Summary	70

ВСТУП

Роботу присвячено вивченню особливостей відтворення мовленнєвої характеристики персонажів, що є одним із важливих аспектів перекладу кінотексту. Особлива увага приділяється відтворенню лінгвокультурологічних аспектів мовленнєвого портрета з урахуванням мовних норм оригіналу задля досягнення повноцінності перекладу.

Процеси глобалізації у сучасному світі зумовлюють актуальність проблеми відтворення мовленнєвого портрету персонажів, оскільки переклад, особливо таких продуктів, як фільми та серіали, є одним із головних механізмів культурного обміну. Таке завдання вимагає від перекладача не тільки досконалого володіння мовою оригіналу для передачі змісту тексту, але й широкого розуміння культурних особливостей країни походження персонажа, його соціального стану, історичного контексту подій та інших аспектів, відображених у мовленнєвому портреті. Адже мовленнєва характеристика слугує одним із основних засобів створення образу персонажа в уяві глядача. Розуміння елементів, які формують мовлення персонажа, і є ключовими для побудови його образу, а також їх подальше адекватне відтворення при перекладі є важливими складовими перекладацької компетенції [23, с. 268]. Саме тому вивчення лінгвокультурологічних особливостей відтворення мовленнєвого портрету персонажів є важливим завданням для сучасного перекладознавства.

Дослідники акцентують увагу на тому, що мовний портрет конкретної особистості є унікальним та індивідуальним. Наприклад, на думку В. А. Кухаренко, «... портрет виступає одним із засобів індивідуалізації персонажа» [14, с. 142]. Мовленнєвий портрет включає не лише мовні особливості героя, а й його поведінку, звички, характер та інші фактори, які складають цілісний образ. У процесі сприйняття мовлення персонажа, глядач звертає увагу не тільки на буквально значення слів, але й сприймає підтекст його реплік та мету його висловлювань. Через зміну мовленнєвої характеристики персонажа можна показати зміни у характері та в образі життя героя, розкрити його емоційний

стан, визначити психологічний тип особистості [23, с. 269]. Успішне відтворення мовленнєвого портрета важливе для збереження автентичності іншомовної культури, передачі сенсів, емоцій та думок, закладених в оригіналі.

Особливого значення набуває проблема відтворення мовленнєвого портрету персонажів в умовах адаптації й перекладу аудіо-медіальних текстів, до яких, зокрема, належать серіали. Це можна пояснити тим, що відтворення відеоряду на екрані часто додає контексту персонажам та їхньому мовленню, а також може містити додаткову екстралінгвістичну інформацію (пози, жести, міміка акторів). Переклад аудіовізуального продукту містить низку перешкод: варіації діалектів та соціолектів, відсутність можливості надавати розширені пояснення, різні рівні звуку, накладання мовлення тощо [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**, с. 195].

Для досягнення мети роботи будуть використані теоретичні джерела з лінгвістики, культурології та перекладознавства, а також аналіз зразків перекладів з метою детального вивчення поставлених питань та виявлення найбільш ефективних засобів передачі мовленнєвого портрета персонажів.

Актуальність дослідження зумовлена активним розвитком українських студій перекладу і дубляжу, зокрема необхідністю поглибленого вивчення методів адаптації мовленнєвої характеристики персонажів при аудіовізуальному перекладі. Оскільки англійськомовна кінопродукція дедалі частіше стає об'єктом перекладу українською мовою, вивчення і детальний аналіз відтворення таких аспектів, як мовленнєвий портрет персонажів, набуває актуальності. Аудіо-медіальний переклад є відносно новим (порівняно, наприклад, з художнім) об'єктом дослідження, а отже критерії його якості залишаються недостатньо вивченими, що й зумовлює цінність даного дослідження.

Метою роботи є дослідження лінгвокультурологічних особливостей та компонентів мовленнєвого портрета персонажів в аудіо-медіальному англійськомовному тексті, а також засобів його відтворення в українському перекладі.

Мета дослідження передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) розкрити поняття мовленнєвого портрета та визначити його лінгвокультурологічні особливості та складові;
- 2) дослідити місце мовленнєвої характеристики в сучасному перекладознавстві;
- 3) охарактеризувати основні класифікації компонентів мовленнєвого портрета персонажів;
- 4) визначити тактики і стратегії відтворення особливостей мовленнєвої характеристики у перекладі;
- 5) провівши аналіз англійськомовного тексту оригіналу та українського дубляжу, виявити засоби формування мовленнєвої індивідуальності персонажів серіалу в перекладах українських студій;
- 6) висвітлити застосування перекладацьких прийомів, стратегій та технік відтворення мовленнєвого портрета за результатами порівняльного аналізу.

Об'єктом дослідження є мовленнєвий портрет персонажів, **предметом** – відтворення лінгвокультурологічних особливостей мовленнєвої характеристики персонажів у перекладі.

Методи дослідження. Відповідно до мети кваліфікаційної роботи, поставлених завдань, об'єкту та предмету дослідження, комплексно використано та поєднано низку методів: як загальнонаукових (аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння та узагальнення), так і лінгвістичних (дистрибутивний аналіз), стилістичних (лінгвокультурне мапування) та перекладознавчих (зіставний аналіз, коментар).

Теоретичне значення роботи полягає у визначенні лінгвостилістичних та лінгвокультурологічних особливостей мовленнєвого портрета у перекладі, поглибленні теоретичних засад дослідження цього поняття, а також у внеску до окремих аспектів лінгвокультурології, перекладознавства, порівняльної стилістики та лексикології.

Практичне значення дослідження вбачається у можливості застосування

висновків і результатів у здійсненні аудіовізуального перекладу кінотексту українською мовою, а також використанні отриманих даних на курсах із перекладу кінотекстів, порівняльної лексикології та перекладознавства.

Матеріалом дослідження слугували оригінальні субтитри шести сезонів сучасного британського серіалу «Гострі картузи» (“Peaky Blinders”) та дубляж двох українських студій перекладу: «Стругачка» і «Цікава Ідея».

Наукова новизна полягає у поглибленому аналізі засобів відтворення мовленнєвої характеристики у перекладі, стратегій і тактик соціокультурної та прагматичної адаптації, що застосовуються; дослідженні фонологічних та лексикосемантичних, семасіологічних, граматичних і стилістичних засад формування мовленнєвої індивідуальності в оригіналі і перекладі, зокрема реальних історичних особистостей.

Перспективою дослідження є подальший аналіз перекладацьких тактик адаптації кінотексту, з урахуванням лінгвокультурологічних аспектів мовленнєвого портрету персонажів та стратегій його відтворення у перекладі.

Апробація результатів дослідження. За матеріалами дослідження опубліковано тези доповіді наукового семінару «Лінгвокультурологічні аспекти відтворення мовленнєвого портрету персонажів (на матеріалі телесеріалу "Гострі картузи")», що увійшли до збірки «Актуальні проблеми перекладознавчих і порівняльних студій: матеріали Наукового семінару для молодих учених (студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів)» (2022 рік, Київ).

Структура і обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів з підрозділами, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та джерел ілюстративного матеріалу, додатків. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок, обсяг основного тексту – 59 сторінок, список використаних джерел і скорочень – 6 сторінок, стислий виклад – 2 сторінки, додатки – 2 сторінки.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО ПОРТРЕТА ТА ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

1.1. Лінгвокультурологічні особливості мовленнєвого портрета як об'єкту перекладу

Повноцінне відтворення мовленнєвого портрета персонажів з урахуванням усіх його особливостей входить до першочергових задач перекладача у процесі адаптації аудіо-медіального продукту. Адже в унікальному стилі й манері мовлення, інтонації, лексиці та граматиці відображаються не лише індивідуальні риси характеру, а й культурні аспекти мови країни походження персонажа, які є критично важливими для сприйняття глядачами повної картини зображеного в оригіналі в контексті іншої мови та культури.

У контексті вивчення індивідуального мовлення персонажа художнього твору важливим є врахування не тільки мовної особистості автора, а й мовної особистості перекладача, який має тонко відчутти усі тонкощі персонажного мовлення в певних ситуаціях і відтворити їх у перекладеному тексті, досягнувши при цьому еквівалентності двох текстів [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 178]. Таким чином, для кращого розуміння особливостей адаптації персонажного мовлення варто визначити суть поняття мовленнєвого портрета.

Мовленнєвий портрет став невід'ємною складовою мовознавчих досліджень та займає важливе місце у вивченні особистості у мовному контексті. Поняття мовленнєвого портрета є ключовим у розумінні та аналізі мовлення персонажів, а також важливим фактором у процесі передачі змісту твору та характеру персонажів у перекладі.

Термін «мовленнєвий портрет» або «мовний портрет» тісно пов'язаний із поняттям мовної особистості. Проблема мовної особистості широко висвітлена у наукових працях багатьох мовознавців, у тому числі О.А. Земської, Л.О.

Белея, С.П. Бибик, Ф.Т. Жилка, та ін. Вичерпне трактування і розмежування понять «мовна особистість», «мовний портрет» і «мовленнєвий портрет» можна знайти у праці З.С. Шевчук [26]. Спираючись на праці попередників, авторка розмежовує ці три поняття, і стверджує, що «мовний портрет є загальною родовою категорією, складником мовної особистості й вербалізується мовними засобами за допомогою низки характеристик, які можуть доповнюватися (соціальних, вікових, етнокультурних). Мовленнєвий портрет значною мірою доповнює мовний; він проявляється безпосередньо в мовленнєвій ситуації, яку створюють комуніканти»[26, с. 307].

Існує чимало підходів до тлумачення поняття мовного або мовленнєвого портрета. Наприклад, В.І. Ницполь визначає це поняття так: «мовний портрет є загальною категорією і складником мовної особистості, що вербалізується за допомогою мовних засобів у поєднанні із соціальною, віковою та психологічною характеристикою індивіда, а мовленнєвий портрет є важливою складовою, що його доповнює» [Ошибка! Незвестный аргумент ключа., с. 42]. Наступне визначення подається у монографії С.П. Бибик: «Мовленнєва характеристика (мовленнєвий портрет) персонажа – засіб художнього зображення персонажів, що полягає у підборі особливих для кожної дійової особи літературного твору слів, висловлювань і мовленнєвих зворотів» [Ошибка! Незвестный аргумент ключа., с. 5]. Задача перекладача ускладнюється необхідністю відтворення усіх цих мовних одиниць, закладених авторами в оригінальному кінотексті, зі збереженням як авторського стилю, так і власне характеристики кожного з персонажів з урахуванням хронометражу та інших обмежувальних факторів. За О.М. Образцовою, мовленнєва характеристика героя є симулюванням можливих його реплік у різних ситуаціях спілкування [17, с. 85].

Узагальнюючи тлумачення поняття мовленнєвого портрета попередніми дослідниками та розглядаючи його в якості об'єкта перекладу, можна охарактеризувати його суть таким чином: мовленнєвий портрет – це сукупність складових мовленнєвої характеристики персонажа, роль якої полягає у наданні

герою певних якостей, підкресленні темпераменту і характеру, змалюванні культурного або історичного контексту, з урахуванням характеристики мови, манери говоріння, переважаючої лексики, мовленнєвих зворотів та інших елементів, які мають велике значення для розуміння індивідуальності персонажів і повної картини подій у перекладеному творі.

З посиленням впливу антропоцентризму на дослідження мовознавців, питання типології мовних особистостей набуло значно більшої актуальності. Властиві індивіду мовні форми одночасно є й індикатором його соціального статусу, рівня освіти, вікової та статевої приналежності, а також індивідуальних психологічних характеристик. Тому типологічна диференціація мовних особистостей може здійснюватися в руслі соціолінгвістики, лінгвокультурології, психолінгвістики, етнолінгвістики [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 196].

На думку А. Романченко, типологія мовних особистостей може будуватися на основі членування двох основних типів мовних особистостей (полілектної та ідіолектної), які, у свою чергу, поділяються на підтипи. Такі підтипи вирізняють за певними ознаками, зокрема:

- 1) за професійною чи громадською діяльністю (мовна особистість адвоката, журналіста, політика, бізнесмена, президента тощо);
- 2) за національністю (італійська, єврейська, російська мовна особистість);
- 3) за часовою ознакою (сучасна чи історична мовна особистість);
- 4) за соціальним статусом (мовна особистість інтелігента, міщанина, робітника);
- 5) за гендерною ознакою (мовна особистість чоловіка та жінки);
- 6) за віком (дорослого, дитини);
- 7) за типом мовленнєвої культури (елітарна, просторічна, діалектна);
- 8) за ставленням до учасників спілкування (конфліктна, центрована та кооперативна). [цит. за 19, с. 75].

Розглядаючи структуру мовної особистості, відмітимо, що, зазвичай, у

ній виділяють три типи елементів:

- 1) універсальні – загальні для всього мовного колективу;
- 2) соціально-культурні – характерні для певної групи мовців (об'єднаних за соціальними, професійними, гендерними, віковими та іншими ознаками);
- 3) індивідуальні – типові для особи, що відображають неповторну індивідуальність її мовленнєвої системи [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 166].

Комуніканти обирають стилістичні засоби мовлення коли реалізують свої комунікативні наміри, і цей вибір виражає їхній характер та особистість [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с.107]. Варто відмітити, що мовленнєва характеристика не може формуватись без комунікації з іншими персонажами, тож діалогічне мовлення сприймаємо як середовище формування мовленнєвого портрета [3, с. 15]. Кожному з персонажів властиві ті чи інші особливості характеру, які відображаються у їхньому мовленні, зокрема під час взаємодії із соціумом. Перекладачеві необхідно виокремлювати індивідуальні особливості мовлення та звертатися до відповідних мовних засобів, щоб точно відтворити у перекладі характер і темперамент персонажа.

Мовна особистість як явище в сучасній лінгвістиці розглядається на перетині кількох наук, адже її прояви можна аналізувати з погляду не лише мови як такої, а й психології, культурології, етнографії тощо [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 190].

Мовленнєвий портрет персонажів такого аудіо-медіального продукту, як серіал, необхідно розглядати в контексті лінгвокультурології. Адже, власне лінгвокультурологічні особливості відображають зв'язок мовленнєвої характеристики персонажа з культурою та мовним контекстом, в якому він функціонує. Таким чином до задач перекладача додається чимало складнощів, серед яких: врахування культурних реалій країни мови оригіналу, підбір культурно-специфічних відповідників у мові перекладу за наявності таких або пошук варіантів адаптації зі збереженням культурних відтінків і сенсів

притаманних оригіналу.

Розглядаючи цей аспект детальніше, варто перш за все розтлумачити поняття лінгвокультурології. Лінгвокультурологія – це синтез культури і мови [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.]. Лінгвокультурологія безпосередньо пов'язана з вивченням національної картини світу, мовної свідомості, особливостей ментально-лінгвального комплексу [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 17].

Дослідження мови в аспекті лінгвокультурології дає змогу виявити та проаналізувати лінгвокультурні особливості певної нації, дослідити її етносвідомість та мовомислення, описати культурні компоненти в семантиці текстів [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 113]. Як зазначає Голик С.В., «вихідним принципом лінгвокультурологічного дослідження мовної особистості є розуміння цього поняття як складного міждисциплінарного терміна, у значенні якого поєднано філософські, соціологічні та психологічні погляди» [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 262].

У процесі портретизації відбувається лінгвокогнітивний відбір та інтерпретація окремо взятих фрагментів (елементів), які наділяються культурними смислами (наприклад, походження, зовнішній вигляд, функція тощо) та іншими культурно маркованими кодами [цит. за Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 162]. Дослідження мовленнєвої характеристики і мовленнєвого портрета персонажів у розрізі лінгвокультурології дає можливість розкривати в перекладі менталітет персонажів, їхні стосунки із зовнішнім світом, а також відтворити культурні та історичні особливості епохи, у якій відбувається події. Наприклад, у матеріалі дослідження (серіал «Гострі Картузи») на мовлення багатьох персонажів накладає відчутний відбиток історична епоха, а саме 1920-ті роки, що знаходить втілення у специфічній лексиці, яку необхідно відповідним чином зберігати при перекладі.

Мовленнєва характеристика включає в себе різноманітні складові, систематизація яких сприяє більш точному відтворенню кожного з аспектів персонажного мовлення у перекладі.

У дослідженні Пожарицької О. О. висвітлено такі складники мовленнєвого портрету:

1) особливості набору мовних одиниць (головним чином, лексикосемантичних одиниць та граматичного наповнення конструкцій), тобто лексикон і тезаурус, де відбиватимуться як загальний рівень лексичного запасу мовця, так і мовленнєві одиниці і обороти, що він використовує найчастіше;

2) синтаксичний портрет, що складається з найбільш типових для комуніканта синтаксичних конструкцій і характеристик;

3) тенденції в особливостях мовленнєвої поведінки, тобто ті цілі і інтенції, які дана особистість найчастіше переслідує в комунікації [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 6].

Розглядаючи лексичні особливості мовленнєвого портрета, можна виділити зокрема такі його складові:

1) **чистота мови** (часто свідчить про походження персонажа, виховання або рівень освіти):

Яскраво прослідковується контраст між мовленням Артура Шелбі, одного з найжорстокіших членів кримінальної банди, та освіченої Грейс, яка працювала агенткою під прикриттям для поліції.

Мовлення Артура сповнене нецензурних виразів та стилістично заниженої лексики:

*Now what the **bloody hell's** been going on here?* [0:10:32 - 0:10:34, S.1 E.2]. – *Що за **срань** тут коїться?*[С.1 E.2].

Тим часом мовлення Грейс цілком нормативне і демонструє доволі широкий лексичний спектр:

I no longer feel the need to avenge my father. The hatred that I brought with me here has gone. And therefore my reasons for joining the service [0:30:52 - 0:31:03, S.1 E.5]. – *Жага помсти за батька мене більше не мучить. Ненависть, що мене переповнювала, зникла. А з нею і бажання продовжувати службу* [С.1 E.5].

Ще один ілюстративний момент – те, як у мовленні Грейс проглядає її

робота під прикриттям. Вона впевнено доводить нібито наявність досвіду офіціантки в одному з ірландських пабів:

I have experience. And references. – What part of Ireland are you from? – Galway. I worked in Dublin [00:25:07 - 00:25:21, S.1. E.1]. – *У мене є досвід. І рекомендації. – З Ірландії? Звідки саме? – З Голвея. Працювала у Дубліні* [С.1 E.1].

Також Грейс не забуває відповідати власному вигаданому образу у діалогах з іншими персонажами. І навіть, коли Томмі викриває її брехню, він все одно робить хибне припущення про «справжню Грейс», тим самим не підозрюючи про її зв'язок із поліцією:

Everyone gets to sing their song, just like we did in Dublin.– You never worked in Dublin. So don't lie to me [00:46:50 - 00:46:54, S1. E2]. – *Кожен матиме змогу співати що хоче, як було у нас у Дубліні. – Ти ніколи не працювала в Дубліні. Тож не бреш мені* [С1. E.2].

Зазначені приклади особливостей мовлення Грейс свідчать не лише про її достатній рівень освіти, але й гнучкий розум, кмітливість і вміння зорієнтуватись у стресових ситуаціях.

2) **слова-маркери** (слова або фрази, які стають притаманними персонажу, надаючи його мовленню індивідуальності і певного мовного «почерку», також слугують для детального прописування образу та надання індивідуальності). У подальшому слова-маркери часто асоціюються з персонажем, переходять у розряд крилатих фраз, стають основою для численних інтернет-мемів і літературних алюзій [30, с. 345-346].

Одним із прикладів таких маркерів, що неодмінно асоціюється з сімейством Шелбі, є фраза «*By order of the peaky blinders*» («*За наказом гострих картузів*»). Вона неодноразово звучить протягом усіх шести сезонів серіалу, перетворившись на справжню візитну картку банди.

3) **професіоналізми та канцеляризми** (додають образам персонажів професійного контексту, вказують на причетність до тієї чи іншої професії);

Такі лексичні одиниці нерідко зустрічаються у мовленні інспектора

Кемпбелла та його колег:

That will be all, Sergeant. And they're not called spies. They're called operatives. – *Operatives, sir* [0:14:51- 0:15:01, S.1 E.3]. – *Це все, серґанте. І правильно не шпигун, а оперативник.* – *Оперативники, сер* [С.1 E.3].

4) **діалектизми та мова різних народностей** (вказують на етнічність персонажа та країну або регіон його походження, додають колориту мовленню персонажів);

Такі елементи постійно присутні у мовленні італійської мафії. Зокрема, образ їхнього лідера, яким є Лука Чангретта, прописаний таким чином, що цілі фрази промовляються сицилійським діалектом італійської мови:

Arthur Shelby ancora campà [0:21:27 - 0:21:31, S.4 E.3]. – *Артур Шелбі досі живий* [С.4 E.3].

Стандартною італійською мовою ці слова звучали б «*Arthur Shelby è ancora vivo*», тож діалект у мовленні персонажа значно розширює сприйняття його образу, у цьому випадку вказуючи на його приналежність саме до сицилійської мафії.

5) **слова-паразити** (служують для підкреслення обмеженого лексикону персонажа або підкреслення його особливої манери спілкування);

Такі слова часто трапляються у мовленні головного героя, Томаса Шелбі:

Erm... We have, erm, cordial [S.2 E.4]. – *Е-е-м, у нас є, мінералка* [С.2 E.4].

Who's in charge here then, eh? [S.2 E.4]. – *То хто тут головний, га?* [С.2 E.4]

6) **сленг** (може вказувати на приналежність до певної вікової групи, професійної спільноти, або соціальної групи, як-от *бандити 1920-х років*)

Яскравий приклад використання сленгу для доповнення характеристики персонажів криється у самій назві серіалу “*Peaky blinders*” («*Гострі картузи*»). Цей вираз неодноразово вживають як самі учасники кримінальної банди, так і інші персонажі. Слово *blinders* було популярним бірмінгемським сленговим виразом на позначення «ефектного джентльмена», що корелює зі стилем і зовнішністю учасників банди.

7) **жарти, саркастичні або іронічні елементи** (специфічні гумористичні елементи також часто вказують на характер і темперамент персонажа):

Саркастичні вислови часто трапляються у мовленні головного героя «Гострих Картузів» Томаса Шелбі:

I'm riding with the Lee family now. – I heard. Myself, I'd rather live among pigs [0:02:09- 0:02:15, S.1 E.2]. – *Як ба, я тепер з родиною Лі. – Чув. Особисто я б краще зі свинями жив* [С.1 E.2].

У цілому індивідуальна мовленнєва характеристика персонажа може включати в себе будь-який стилістичний засіб або комбінацію засобів, і головна задача перекладача тут, – побачити ці засоби і зберегти у перекладі [30, с. 346].

Окрім специфічних лексичних одиниць, мовленнєва характеристика також значним чином залежить від граматичних особливостей мовлення. Нерідко синтаксичні конструкції мають емоційне значення у мовленні персонажів. Кількість другорядних членів речення, структура і наповненість речень синтаксичними конструкціями можуть додатково передавати інформацію про персонажа, детально розкриваючи характер його дій.

Зокрема до синтаксичних елементів мовленнєвої характеристики можемо зарахувати такі:

1) **надмірна кількість синтаксичних одиниць** (нерідко повторення тих самих членів речення або фрази):

Say it, say it, say it. Tell me [0:19:09- 0:19:12, S.4 E.5].– *Скажи, скажи, скажи, скажи ще раз* [С.4 E.5].

2) **вилучення окремих елементів:**

But I warn you, I'll break your heart. – Already broken [0:48:23 - 0:48:27, S.1 E.2]. – *Та попереджаю, я розіб'ю вам серце. – Там вже все розбито* [С.1 E.2].

3) **нестандартний порядок організації членів речення** (наприклад, інверсія):

And here stands you, a woman with her foot in both camps [0:39:32- 0:39:35, S.4E.5]. – *А тут ви – жінка, яка перебуває в обох таборах* [С.4 E.5].

Враховуючи аудіо-медіальний формат продукту, окрім лексичних і синтаксичних елементів, також варто брати до уваги фонетичний аспект. Адже, манера спілкування, порушення вимови окремих звуків, акцент, а часом навіть інтонація можуть доповнювати або змінювати контекст, настрій або сенс сказаного, поглиблюючи інтерпретацію образу персонажа. Крім того, важливу роль відіграє зображення на екрані, яке виконує роль контексту і може додавати до мовлення персонажів екстралінгвістичну інформацію (пози, жести, міміка акторів), а також обмежувати можливість застосування деяких перекладацьких трансформацій [23, с. 270-271]. У кіно зміст передається не лише через діалоги персонажів, а й через візуальні образи, жести, рухи камери, музику, спецефекти тощо [28, с. 8]. Перекладачеві необхідно підкреслити увесь колорит іншої культури, відображений у мовленнєвому портреті героїв, який також втілює ідеї і бачення творців продукту.

Враховуючи велику кількість аспектів мовленнєвого портрета, перекладач має звертатись до тих чи інших видів адаптації. На думку В. Демецької, «адаптивні перекладацькі моделі покликані розкрити причини змін тексту в процесі (його) переходу з дискурсу в дискурс, з одного типу тексту в інший або переходу від однієї ідеології до іншої; ці самі моделі пояснюють трансформаційні зміни під час перекладу з мови в мову, з культури в культуру» [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 96]. Подібно до здатності пристосовуватися до фізичних умов з метою виживання, адаптація як творча практика є пристосуванням до сучасних потреб культурного споживання [37, с. 9]. Наступне твердження підкреслює важливість адаптації у процесі перекладу: «Якщо перекладач постійно відмовляється від адаптації, то врешті-решт це призведе до зниження якості тексту перекладу» [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.]. Таке бачення адаптації робить її обов'язковим елементом процесу перекладу, що зміцнює зв'язок між текстом оригіналу і перекладу, а також з цільовою аудиторією перекладеного продукту.

Розглянемо прагматичний та соціокультурний види адаптації.

Шахновська І.І. та Кондратьєва О.В. визначають поняття прагматичної

адаптації як «сукупність трансформаційних дій з боку перекладача, спрямованих на пристосування тексту оригіналу до мовних, стилістичних, культурних та когнітивних структур реципієнта» [Ошибка! Незвестный аргумент ключа., с. 96]. Метою прагматичної адаптації є повноцінне розуміння перекладеного тексту цільовою аудиторією зі збереженням оригінального змісту. Оскільки певні реалії, культурні явища, крилаті вирази або будь-які інші особливості країни походження оригінального продукту можуть бути досить далекими від глядача, постає необхідність відтворення деталей, які не мають еквівалентів в мові перекладу. Таким чином, основною причиною, яка зумовлює необхідність застосування прагматичної адаптації у перекладі, є культурна асиметрія.

Прагматична адаптація стосується як перетворення вербального оформлення тексту, так і приведення його у відповідність до стереотипів та традицій культури цільової мови [25, с. 96]. Головна особливість прагматичної адаптації – орієнтація на реципієнта. Саме тому в процесі такої адаптації можуть застосовуватися різноманітні трансформації, покликані забезпечити успішне розуміння тексту конкретною аудиторією: наприклад, використання більш неформальної лексики у підліткових серіалах, і більш складних та формальних виразів у кінопродукті, спрямованому на дорослого глядача.

До прийомів прагматичної адаптації належать: вилучення (*omission*), додавання (*expansion*), екзотизми (*exoticism*), оновлення й додавання інформації (*updating and creation*); прагматичні стратегії включають зміну експліцитності (*explicitness change*), міжособові зміни (*interpersonal change*), зміни когерентності (*coherence change*), частковий переклад (*partial translation*), зміну позірності автора (*visibility change*) й перефразування (*transediting*) [цит. за Ошибка! Незвестный аргумент ключа., с. 104].

Таким чином, прагматична адаптація може бути застосована до окремих частин оригінального тексту, які перешкоджають повноцінному його розумінню цільовою аудиторією.

Розкриваючи суть поняття соціокультурної адаптації, можна визначити її

як сукупність адаптивних перетворень з метою «зменшення культурної та часової дистанції між текстом оригіналу і перекладу» [39, с. 19]. Оскільки слова мають значення лише в контексті культури, в якій вони функціонують, основна роль соціокультурної адаптації полягає у врахуванні особливостей обох культур, як мови оригіналу, так і мови перекладу. Застосовуючи цей вид адаптації, перекладач повинен виступати медіатором між двома культурами, беручи до уваги усі їхні відмінності.

Соціокультурна адаптація може застосовуватись для повноцінного перекладу таких явищ, як: культурні реалії та лакуни, назви, які звучать неприродно для цільової аудиторії, займенники (наприклад, українські «*ти*» і «*Ви*», що не мають точних відповідників в англійській мові), одиниці вимірювання, ідіоматичні вирази, гра слів тощо.

До прийомів соціокультурної адаптації належать: транскрипція, транслітерація, генералізація, переклад за допомогою більш нейтральних еквівалентів, культурні заміни, калькування, перефразування, вилучення, редагування, ілюстративний переклад, функціональні еквіваленти, формальні еквіваленти та описовий переклад [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 104].

Е. Честерман розглядає соціокультурну адаптацію як стратегію перекладу і визначає її як своєрідну "культурну фільтрацію", яка може бути реалізована через такі процеси:

1) Доместикація (одомашнення) – відтворення специфічних культурних концептів мови оригіналу так, щоб «вони відповідали нормам мови перекладу»;

2) Форенізація (очуження) – прямо протилежний процес, коли такі специфічні поняття зовсім не адаптуються, а запозичуються або прямо переносяться [29].

Тож, прийоми соціокультурної адаптації слугують медіатором між двома культурами, забезпечуючи врахування культурної специфіки при перекладі.

Стратегії адаптації особливо важливі у нашому дослідженні, зокрема і тому, що мовленнєва характеристика персонажів нерідко містить чимало

особливостей, пов'язаних із різницею культур та ментальними відмінностями між творцями оригінального продукту і реципієнтами його перекладу.

Таким чином, мовленнєвий портрет є важливою частиною мовознавчих і перекладознавчих досліджень, оскільки повноцінне відтворення персонажного мовлення у перекладі прямо впливає як на сприйняття глядачем окремих персонажів, так і усієї кінокартини в цілому (включаючи культурний та історичний контекст). У цьому підрозділі були розглянуті різні типології та класифікації мовної особистості, що дозволяє систематизувати і структурувати отримані результати дослідження. Крім того, було описано тісний зв'язок між лінгвокультурологією і явищем мовленнєвого портрета. Для повного розуміння цільовою аудиторією перекладеного продукту, перекладач має застосовувати прийоми адаптації (прагматичної або соціокультурної). Були детально розглянуті складові мовленнєвого портрета (лексичні, граматичні) і проілюстровані прикладами із серіалу «Гострі картузи».

1.2. Експліцитні компоненти мовленнєвого портрета персонажів. Стратегії і тактики їх відтворення

Мовленнєва характеристика персонажа включає в себе як експліцитні, так і імпліцитні засоби та прийоми. Підбір тих чи інших мовних одиниць у перекладі зумовлений багатьма чинниками, які відображають інформацію про персонажа, зокрема такі деталі його характеристики, як стать, вік, національність, зовнішність, темперамент, психологічний стан тощо.

Мовленнєва поведінка героя художнього твору є потужним засобом індивідуалізації його портрета, а будь-які зміни в мовленні можуть бути свідченням змін у побутовому житті героя, його психоемоційному стані, внутрішньому світі, свідомості [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 179]. Саме тому, досліджуючи відтворення мовленнєвого портрета персонажів у перекладі, необхідно детально розглянути його експліцитні та імпліцитні компоненти. Адже повноцінне розуміння складових мовленнєвої характеристики значно полегшує вирішення проблеми вибору необхідних

стратегій відтворення цих особливостей, яка неодмінно постає перед перекладачем у процесі роботи над іншомовним культурним продуктом.

Пропонуємо спершу детально розглянути експліцитні компоненти мовленнєвого портрета персонажів та стратегії їх відтворення й адаптації у перекладі.

Експліцитні компоненти мовленнєвого портрета – це явні, прямі та зрозумілі елементи мовлення, які передають інформацію про характер, риси, емоційний стан персонажа та інші особливості. Вони відображають інформацію, яка безпосередньо відображена в тексті й доступна читачеві або глядачеві без глибокого контекстуального аналізу чи розуміння підтексту. До прикладу, М.В. Бережна зараховує до експліцитних засобів пряму вказівку на риси характеру, вік, національність, професію, освіту, соціальний статус персонажа тощо [2].

Експліцитну інформацію передають не лише слова, словосполучення, але й речення з усталеними понятійними ядрами, безпосередньо пов'язаними з денотативним компонентом значення. У кожному конкретному випадку ці слова і словосполучення мають об'єктивне значення, але при відповідному групуванні набувають оцінного характеру, утворюють нову естетичну реальність, відтворюють авторську оцінку описаних подій і персонажів [13, с. 138].

Експліцитними елементами мовленнєвого портрета персонажів можуть бути найрізноманітніші засоби, які об'єднує вербалізація у тексті. На противагу експліцитним компонентам, які прямо вказують на ті чи інші характеристики персонажа, імпліцитні потребують від глядача додаткового розуміння контексту та фонових знань.

Вичерпної класифікації експліцитних компонентів мовленнєвого портрета не існує, проте умовно їх можна поділити на три групи: окремі лексичні елементи, діалоги та репліки, поведінка та дії.

У свою чергу, до кожної з цих груп можна віднести різні експліцитні компоненти, зокрема *окремі лексичні елементи* можуть містити вказівку на:

1) вік:

*What does a **ten-year-old** know about hell, eh?* [S.1 E.1] – *Що десятирічний пацан може знати про чортів?* [C.1 E.1]

*They were **three and five years old**. Sally was **three**, Michael was **five**. Well... **two weeks away from being six*** [S.1 E.6]. – *Їм тоді було **три і п'ять років**. Селлі було **три**, а Майклу **п'ять**. За два тижні мало б стати **шість*** [C.1 E.6].

2) національність або етнічну приналежність:

*What do you know about France, you war-shy **Gypsy** bastard?* [S.1 E.2] – *Що ти можеш знати про Францію, ти, **циганський** ухильник?* [C.1 E.2].

*We're not scared of fucking **wops**!* [S.3 E.2] – *Ми не боїмося сраних **макаронників!*** [C.3 E.2]

3) зовнішність:

*You look **absolutely terrifying**, my love* [S.6 E.2]. – *Ти вселяєш **абсолютний жах**, коханий* [C.6 E.2].

*You look **beautiful*** [S.3 E.2]. – *Ти **прекрасна*** [C.3 E.2].

*A Prussian boy **with green eyes**, he was already underground* [S.6 E.2]. – *Прусського хлопця **із зеленими очима**. Він уже був під землею* [C.6 E.2].

4) професію:

*...Tommy Shelby **MP**. Business as usual* [S.5 E.1]. – *... **Депутат** Томмі Шелбі. Нічого не змінюється* [C.5 E.1].

*I never said nothing to that **copper** about smashing up bloody houses...* [S.1 E.2] – *Я з тим гівнюком про це не розмовляв, тим паче не давав добро громити будинки* [C.1 E.2].

У цьому випадку можемо спостерігати відсутність вказівки на професію в українському дубляжі. Імовірно це зумовлено прагненням перекладачів підкреслити ставлення до поліції в сімействі Шелбі, а також тим, що контексту достатньо для розуміння, про кого йдеться.

5) соціальний статус:

*Yeah. **Gangsters of the worst kind*** [S.2 E.3]. – *Так, **бандити найнижчого татунку*** [C.2 E.3].

*I'm afraid without the presence of the **Duke Mikhail Michailovich** or **Lady Lewington**, we shall have to ask for payment in advance [S.3 E.2]. – На жаль, без присутності **великого князя Михайла Михайловича** та **леді Лювінгтон** ми змушені будемо попросити заплатити вас авансом [C.3 E.2].*

б) гендер:

*For a **woman** who's had a hard life with men, you're still full of romance, eh? [S.1 E.2] – З таким кепським таланом на чоловіків ти досі не згубила всю романтичність?[C.1 E.2]*

*These **gentlemen** are the **Billy Boys** [S.5 E.3]. – Ці **джентльмени** – **Біллі Бойз** [C.5 E.3].*

7) темперамент і риси характеру:

*He's **smart**, this **copper** [S.1 E.2]. – Розумний гівнюк [C.1 E.2].*

*I understand that, today of all days, you would be **angry**. But **if you had read my card instead of burning it**, you would realise that this is a misunderstanding [S.6E.1]. – Розумію, що сьогодні ви всі **собакувати**. Але **якби ти не спалив мою візитку, а хоч глянув на неї, ти б зрозумів, що все це – непорозуміння.***

8) місце проживання:

*They're **from out of town. London**, by the looks of their boots [S.3 E.2]. – Вони **не місцеві**. Судячи з взуття – **лондонські** [C.3 E.2].*

9) емоційний стан:

*My son is **in love**... [S.3 E.2]. – Мій син **закоханий**... [C.3 E.2].*

До групи діалогів та реплік можемо віднести:

1) думки і припущення:

*Mind you, **I think Tom enjoys the sport** [S.3 E.2]. – Мені здається, що **Томмі це подобається** [C.3 E.2].*

2) емоції:

*We **hate** people. And they in turn hate us [S.1 E.6]. – Ми **ненавидимо** людей, а вони у відповідь [C.1 E.6].*

3) ставлення до інших персонажів:

*He is a **bastard** and all, Tommy [S.6 E.2]. – Він дійсно **негідник**, Томмі [C.6*

Е.2].

*The man we're about to meet is **the devil*** [S.5 E.4]. – *Ця людина – це сам диявол* [С.5 Е.2].

4) ставлення до подій або ситуацій:

Damn them for what they did to you in France [S.1 E.2]. – *Щоб вони здохли за те, що з тобою зробили у Франції* [С.1 Е.2].

Третя група, *поведінка та дії*, може включати:

1) прямий опис дій, характерних для персонажа:

You know, you talk as if you're watching everything on a screen [S.6 E.2]. – *Ти говориш так, наче спостерігаєш за всім на екрані* [С.6 Е.2].

2) вказівку на образ життя:

– *You're **drunk...again***. – *I'm **drunk again*** [S.4 E.5]. – *Ти **напився...знову***. – *Я знову **напився*** [С.4 Е.5].

3) реакції на інших персонажів або події:

Tommy, you need to go easy on Ada [S.5 E.1]. – *Томмі, ти легше з Адою* [С.5 Е.1].

You are sick with guilt. Sick of death at your own hand. Sick of who you were [S.6 E.6]. – *Ви хворі на почуття провини. Хворі на смерть від власної руки. Хворі тим, ким ви були* [С.6 Е.6].

Аналізуючи наведені приклади із серіалу «Гострі картузи», можна визначити певні тенденції в адаптації експліцитних компонентів мовленнєвого портрета. Таким чином, у перекладі більшості проаналізованих фрагментів застосовується буквальний та еквівалентний переклад. Це можна пояснити відносною простотою лексичних одиниць, які потребують перекладу, а також наявністю відповідників у мові перекладу. Часом еквівалентні вирази також застосовуються при перекладі певних ідіом або гумористичних висловів, які використовують персонажі. Оскільки в таких випадках буквальний переклад не передає зміст сказаного повноцінно, перекладачеві необхідно підбирати влучні вирази, що відтворюють аналогічний сенс у мові перекладу.

Для ефективною адаптації експліцитних компонентів мовленнєвої

характеристики персонажів, перекладач повинен мати глибокі знання як про культуру мови оригіналу, так і перекладу. Особливо розуміння культурно-історичного фону допомагає у перекладі таких експліцитних елементів, як вказівка на національну приналежність, соціальний статус, професію, реакції на певні ситуації, в тому числі реальні історичні події.

Важливо також пам'ятати про вплив формату продукту на переклад. Оскільки дана частина дослідження ілюструється прикладами виключно із аудіо-медіального тексту, то можна прослідкувати певні особливості, пов'язані із відтворенням зображення на екрані та хронометражем, відведеним під перекладені репліки в дубляжі. Наприклад, іноді в перекладі може вилучатися пряма вказівка на гендер персонажа, якщо ця інформація і так є очевидною для глядачів завдяки зображенню і не потребує додаткових уточнень.

Отже, експліцитні компоненти мовленнєвого портрета відіграють важливу роль у формуванні мовленнєвої характеристики персонажів. У них відображаються різноманітні аспекти персонажного мовлення, в тому числі вказівки на рівень освіти, соціальний статус, гендер, вік, зовнішність, національність, емоційний стан, спосіб життя та інші набори характеристик. Вони можуть бути виражені як у вигляді конкретних лексичних одиниць, так і реплік, риторичних запитань, діалогів, або ж можуть бути показані через відповідні дії та реакції персонажа.

Головною особливістю експліцитних складових мовленнєвого портрета є те, що вони безпосередньо та зрозуміло відображають інформацію про персонажів та культурно-історичний контекст, у якому вони знаходяться. Розуміння експліцитних компонентів персонажного мовлення не потребує від глядачів поглибленого розуміння контекстів, вивчення передісторії описуваних подій, тлумачення підтекстів і прихованих значень, які можна розгадати лише за допомогою детального аналізу тексту та інтуїції.

Експліцитні компоненти мовленнєвого портрета виражені прямо, є доступними і зрозумілими для цільової аудиторії. Саме тому, важливою частиною роботи перекладача є повноцінне відтворення цих складових

мовленнєвої характеристики персонажів за допомогою відповідних видів адаптації. Це необхідно не лише для побудови цілісного мовленнєвого портрета персонажа у тексті перекладу, а і для повноцінного розуміння глядачами усіх смислів і деталей, закладених творцями оригінального продукту.

1.3. Імплицитні компоненти мовленнєвого портрета персонажів. Стратегії і тактики їх відтворення

Окрім експліцитних, важливу роль у формуванні мовленнєвої характеристики персонажа відіграють також імплицитні компоненти. Імплицитні та експліцитні компоненти мовленнєвого портрета головним чином відрізняються за ступенем явності та прямоти інформації, яку вони передають. У той час як експліцитні компоненти містять пряму вказівку на той чи інший аспект мовленнєвої характеристики персонажа, імплицитні потребують від перекладача поглибленого розуміння культурного, історичного та соціального контексту, окремих мовних особливостей оригінального тексту, тонкого відчуття непрямих значень, підтекстів, а також проведення певних паралелей із реальними історичними подіями або постатями.

Для того, щоб краще окреслити поняття імплицитності та визначити роль імплицитних компонентів у формуванні мовленнєвого портрета персонажів у перекладі, варто звернутись до визначень попередніх дослідників. Мовознавці розглядають імплицитність як спосіб передачі інформації, при якому вона явно не виражається, але за необхідності «виводиться слухачем зі значень мовних одиниць під впливом конкретної ситуації та контексту спілкування» під час інтерпретації повідомлення [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 156]. Інтерпретація тексту перекладачем закладає фундамент повноцінного перекладу продукту, що впливає на сприйняття реципієнтами різних елементів оригіналу, зокрема і мовленнєвої характеристики персонажів. О.Селіванова розуміє під поняттям інтерпретації тексту цілеспрямований когнітивний процес або результат переведення адресатом змісту повідомлення, тексту на підставі процедур їхнього сприйняття й розуміння в будь-яку словесно-знакову форму

[**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**, с. 190].

Важливо пам'ятати, що розуміння змісту висловлювання залежить не тільки від знання мови, а й від уміння експлікувати імпліцитний смисл, який міститься у цьому висловлюванні та безпосередньо співвідноситься із ситуацією [11, с. 133]. У праці І.Д. Карпової також влучно зазначено: «Експліцитний компонент висловлювання не вичерпує всієї інформації, а становить лише її певну частину. При цьому обсяги експліцитного змістовного компонента можуть звужуватися чи розширюватися залежно від контексту та ситуації вживання. При здобутті імпліцитної інформації з експліцитної адресат, як правило, використовує власні знання. Отже, чим більше у нього знань і чим вони глибші й ширші, тим більше інформації він отримує з одних і тих самих висловлювань. У результаті адресат розуміє імпліцитне не з експліцитного як такого, а з поєднання цього експліцитного та своїх знань» [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**, с. 133].

У межах художнього тексту прихована, але зрозуміла читачеві інформація справляє на нього більш сильне враження і не тільки не ускладнює, а й, навпаки, посилює процес сприйняття, залучає його до теми твору [11, с. 134]. Таким чином, імпліцитні компоненти мовленнєвого портрета часто надають глядачеві значно більше інформації про персонажа, охоплюючи не лише прямі й очевидні вказівки на ті чи інші характеристики, а і соціальний, культурний та історичний контекст, невербальні засоби комунікації, інтонацію, тон мовлення, тощо.

Конкретного переліку імпліцитних компонентів, як і у випадку з експліцитними, немає. На це впливає гнучкість імпліцитності як такої, а також різноманітність контекстів і ситуацій, у яких можуть існувати імпліцитні елементи мовленнєвої характеристики. М.В. Бережна зараховує до імпліцитних засобів «різноманітні стилістичні прийоми, використання в мовленні персонажів функціонально-забарвленої лексики, сленгізмів, діалектизмів, і засобів, що вимагають від читача/глядача додаткової фонової інформації для їх інтерпретації (алюзії, прецедентні тексти та імена тощо)» [**Ошибка! Неизвестный**

аргумент ключа., с. 11]. Досить часто імпліцитні елементи можуть вказувати на ті ж самі характеристики, що і експліцитні (наприклад, соціальний статус, етнічна приналежність, темперамент, та ін.). Проте, особливістю імпліцитних компонентів є відсутність прямої вказівки на окремі аспекти мовленнєвого портрета.

Розглядаючи потребу у фоновій інформації як основний критерій для визначення імпліцитних компонентів мовленнєвої характеристики, пропонуємо детальніше розглянути наступні приклади таких елементів в образах персонажів серіалу «Гострі картузи». Зокрема імпліцитні компоненти мовленнєвого портрета персонажів цього серіалу вказують на:

1) **темперамент:**

До прикладу, мовлення Артура Шелбі та його діалоги із іншими персонажами часто свідчать про притаманні йому імпульсивні вчинки, агресію і нестриманість:

Well, you tried to hang yourself twice. Now the King is gonna do it for you. – I've been a fuckin' idiot [S.2 E.5]. – *Ти вже двічі намагався повіситися. Тепер це зробить за тебе король. – Я був повним ідіотом* [C.2 E.5].

You saw Michael before us! – Fuck's sake, John [S.3 E.3]. – *Ти запросив Майкла перед нами! – Твою дивізію, Джон* [C.3 E.3].

Також нерідко у мовленні головного героя, Томаса Шелбі, відображаються риси, притаманні людям із холеричним темпераментом. Наприклад, у цій же сцені, персонаж переходить на підвищений тон, що свідчить про його експресивність та емоційність:

Since when? – Since my fucking wife took a bullet meant for me! [S.3 E.3] – *Відколи це? – Відтоді як моя дружина спіймала кулю, призначену мені!* [C.3 E.3]

В оригіналі ми бачимо обценізви, притаманні мовленню героя, проте іноді вони відсутні у перекладі, втрата експресивності компенсується відповідною інтонацією в дубляжі, тобто ресурсами аудіо-медіального формату.

2) **соціальний статус:**

У багатьох епізодах можна побачити, яке соціальне становище у суспільстві обіймає той чи інший герой, залежно від діалогів та іншої взаємодії з рештою персонажів. Наприклад, дорогою містом, усі вітаються із Томмі, лідером банди, який незважаючи на свою діяльність, очевидно має вагомий авторитет:

Morning, sir. – Morning, Mr Shelby [S.1 E.1]. – Доброго ранку, сер. – Доброго ранку, містере Шелбі [C.1 E.1].

3) **етнічну приналежність:**

Наприклад, Алфі Соломонс, лідер єврейської банди, встановлюючи свої порядки, особливо підкреслює ставлення до єврейських жінок. Його слова не містять прямої вказівки на власну етнічну приналежність, проте глядач робить очевидний висновок про причетність Алфі до єврейської громади:

Jewish women. You do not go anywhere near them because Jewish women for you are off the fucking menu [S.2 E.3]. – Єврейки. До них не наближатися, бо єврейок у вашому меню немає як таких [C.2 E.3].

4) **спосіб життя:**

Протягом усього серіалу персонажів супроводжує сигаретний дим і алкоголь. Крім загальної атмосфери, цей елемент дає змогу детальніше уявити далекий від здорового спосіб життя героїв, що проявляється зокрема і в діалогах:

What do you drink? – So early, but gin [S.2 E.4]. – Що ви п'єте? – Ще рано, але джин [C.2 E.4].

5) **релігію:**

На початку першої серії, з'являється персонаж, з чийого мовлення можна припустити, що він сповідує юдаїзм. Це також підкреслює його вбрання, яке асоціюється із єврейською громадою:

And Abraham made his home in a cave. But it was good. Because God resided there with him. [S.1 E.1]. – Тож Авраам почав жити у печері. Та не журився. Адже Господь жив там із ним [C.1 E.1].

б) ідеологічні переконання

Наприклад, у закликах до страйків Фредді Торна, який популяризує комуністичну ідеологію, відображено його погляди, хоча на них і немає прямої вказівки:

The same whistles they used to blow to send us over the top they now blow to try and break us up. So before the Specials get in, raise your hands all those who want to strike [S.1 E.3]. – Свисток, яким вони змушують нас працювати понад міру. Тепер вони хочуть ним же нас розігнати. Та перш ніж прибули лягаві, здійміть руки усі хто хоче страйкувати! [C.1 E.3]

Також діалог Томмі Шелбі із феміністкою, яку він дозволяє собі називати «сонечком», багато говорить глядачам про його погляди на феміністичний рух:

I will conduct myself as a businessman. – Who says sweetheart. – You say there's a ten shilling disparity between male and female cutters in two of my factories. Very well. I will increase the pay of the female cutters in this factory by five shillings and I will cut the pay of the male cutters in the Rover by five shillings, thereby achieving your sacred fucking parity [S.4 E.1]. – Я поведуся як бізнесмен. – Який каже «сонце». – Ви кажете, що існує різниця у десять шилінгів у платні між чоловіками і жінками на двох моїх заводах. Чудово. Я збільшу платню різницям на цьому заводі на п'ять шилінгів і зменшу на п'ять шилінгів платню різникам на заводі Ровера. Ви отримаєте свій сраний паритет [C.4 E.1].

7) стан психіки:

Імпліцитні елементи мовленнєвої характеристики допомагають чіткіше показати вплив війни на психіку персонажів, в тому числі і головного героя – Томаса Шелбі, якого ночами мучать кошмари:

You know, there are days when I hear about the cuttings and beatings that I really wish I'd let you take that bullet in France. – Believe me, there are nights I wish you had [S.1 E.1]. – Ти знаєш, є дні, коли я чую про побиття і поножовщини, і тоді я думаю, що краще б не рятував тебе від куль у Франції. – Повір, бувають ночі, коли я думаю так само [C.1 E.1].

8) освіту:

До прикладу, із різних епізодів серіалу, ми бачимо, що Фредді Торн, який агітує за комунізм, добре розбирається в економіці, актуальних подіях у світі та марксистській теорії. Він також має багато книг, переважно революційної літератури. У свою чергу цей аспект відображено у мовленні персонажа, що дає глядачеві підстави вважати його достатньо освіченим:

Comrades, we're here today to take a vote on strike action [S.1 E.1]. – *Товариші, сьогодні ми зібралися, щоби проголосувати щодо страйку* [C.1 E.1].

Розглядаючи основні тенденції в адаптації імпліцитних компонентів мовленнєвого портрета персонажів, варто звернути увагу на те, що складність роботи з даними елементами полягає у їхньому виявленні. Оскільки фактично імпліцитним компонентом мовленнєвого портрета може бути будь-яка невербалізована характеристика без чіткої і прямої вказівки, перекладачеві необхідно ретельно виявляти підтексти, аналізувати культурний та історичний контекст подій та усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки. У перекладі проаналізованих прикладів переважно застосовуються ті ж самі прийоми, що і у випадках із експліцитними елементами: буквальный, еквівалентний переклад, подекуди трапляються вилучення або додавання, оскільки часом контекст потребує розширеного пояснення, а іноді необхідно впорядковувати об'єм тексту згідно з хронометражем.

Отже, імпліцитні компоненти мовленнєвого портрета відіграють важливу роль у передачі максимально повної інформації про персонажів, і при цьому неявно виражаються у їхньому мовленні. Саме через відсутність прямих вказівок імпліцитні компоненти можуть бути складнішими для передачі у перекладі. Тому для повноцінного відтворення мовленнєвої характеристики перекладачеві необхідно не лише адекватно відтворювати специфічні слова і типи мовлення, а й розуміти культурні та історичні контексти, щоб не допускати ситуацій, у яких важлива частина інформації опиняється поза перекладом.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Проаналізувавши попередні дослідження мовознавців та практичний матеріал серіалу «Гострі картузи», можна дійти висновку, що передача повноцінного мовленнєвого портрета персонажів з урахуванням усіх його особливостей є однією з найважливіших задач перекладача у процесі роботи з аудіо-медіальним текстом.

Оскільки унікальний стиль та манера мовлення, лексичне і граматичне наповнення діалогів відображають не лише індивідуальні риси персонажа, а й культурні аспекти країни його походження, критично важливим для глибокого сприйняття картини глядачем є повноцінний переклад елементів мовленнєвої характеристики.

У першому розділі роботи було проаналізовано різні підходи до тлумачення поняття мовленнєвого портрета, типології мовної особистості, розглянуто явище мовленнєвого портрета в контексті лінгвокультурології та перекладознавства загалом, детально описано основні складники мовленнєвого портрета та проілюстровано прикладами із мовлення персонажів серіалу «Гострі картузи», з'ясовано основні види адаптації, необхідної для повноцінного розуміння усіх аспектів перекладеного продукту цільовою аудиторією.

Крім того, було досліджено експліцитні та імпліцитні компоненти мовленнєвого портрета, а також визначено основні стратегії їх відтворення у перекладі. Аналіз експліцитних компонентів дозволив з'ясувати, що вони є потужним засобом індивідуалізації портрета героя і містять пряму вказівку на окремі характеристики, в той час як імпліцитні елементи потребують від реципієнта поглибленого розуміння культурно-історичного контексту подій, розуміння підтекстів і прихованих значень.

Таким чином, задача перекладача полягає не лише у виборі необхідних стратегій адаптації тексту, а й у виявленні як експліцитних, так і імпліцитних характеристик, закладених в оригіналі, з метою збереження початкового сенсу й усіх деталей мовленнєвої характеристики персонажів.

РОЗДІЛ II

ВІДТВОРЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО ПОРТРЕТА ПЕРСОНАЖІВ У ТЕЛЕСЕРІАЛІ «ГОСТРІ КАРТУЗИ» У ПЕРЕКЛАДАХ УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ

2.1. Відтворення особливостей мовленнєвого портрета соціальних груп

Поняття мовленнєвого портрета може бути застосоване не тільки щодо окремих персонажів, оскільки мовленнєвий портрет особистості в художньому / аудіовізуальному творі вказує також і на приналежність персонажа до тієї чи іншої соціальної групи [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 42]. Таким чином, за допомогою різноманітних мовних одиниць і засобів, у мовленні персонажів відтворюються та передаються специфічні риси, що узагальнюють портрет цілої соціальної групи, зокрема нерідко поєднуючись із стереотипізованим баченням творців продукту. Ці лексичні одиниці можемо вважати соціально маркованими «за ознакою віднесеності лексичних одиниць до словникового запасу певних соціальних груп людей» [9, с. 8].

Вибір певної мовної одиниці, граматичної форми або конструкції не лише свідчить про мовний стан, мовні уподобання та звички окремих людей, але й сигналізує про мовні навички окремих класів і соціальних груп, тобто усього суспільства певного історичного періоду [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 220]. Саме тому доречно розглядати відтворення мовленнєвої характеристики персонажів серіалу «Гострі Картузи» в контексті соціальних груп, до яких вони належать.

Для детального аналізу відтворення мовленнєвої характеристики персонажів розглянемо різні трансформації і стратегії прагматичної адаптації, а також їхні дефініції, наведені у праці Е. Честермана та Е. Вагнер [*тут і далі переклад наш, цит. за* **Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**] та проілюструємо їх прикладами із серіалу.

1) **культурна фільтрація** (*cultural filtering*) – спосіб передачі елементів мови оригіналу, зокрема культурно-специфічних, за допомогою

культурних або функціональних еквівалентів мови перекладу таким чином, щоб вони відповідали нормам цільової мови;

Прикладом культурної фільтрації може бути переклад студією «Цікава ідея» наведених Томасом Шелбі біблійних рядків:

A friend loves at all times... but a brother is born for adversity. Proverbs 17:17 [S.6 E.2]. – *Друг любить повсякчас, а брат підтримує у біді. Притчі 17:17* [C.6 E.2].

У цьому випадку перекладачі уникнули буквализму, спробувавши відтворити специфічний мовний реєстр, який відповідав би тексту Біблії. Інакшим варіантом, максимально наближеним до української культури, також міг би стати переклад Біблії Івана Огієнка 1962 року: «Правдивий друг любить за всякого часу, в неволі ж він робиться братом».

2) **зміна експліцитності** (*explicitness change*) – зміни ступеню оприявленості змісту в бік збільшення (експлікація), або зменшення (імплікація). Експлікація робить явною певну інформацію, яка в оригіналі є лише імпліцитною, а при імплікації вилучається інформація, яку цільовий читач або глядач може самостійно зрозуміти із контексту;

Завдяки формату серіалу, часто можна спостерігати вилучення певних одиниць мовлення, зокрема звертань, оскільки ця інформація є очевидною для глядачів, враховуючи зображення на екрані:

Beautiful, Billy, beautiful. Really nice. Really nice [S.5 E.2]. – *Дуже, дуже красиво! Чудово, просто чудово* [C.5 E.2].

3) **зміна інформації** (*information change*) – додавання нової інформації, важливої для цільової аудиторії, але відсутньої в оригіналі, або вилучення інформації, яка вважається несуттєвою (наприклад, узагальнення);

Як приклад розглянемо фразу священика з пропозицією помолитися (“*say grace*”), яка містить явну відсилку до імені загиблої у попередньому епізоді дружини Томаса Шелбі (*Grace*). Ці слова були сказані навмисне, про що свідчить вираз обличчя Томаса, який бачать глядачі на екрані. Проте через відсутність релевантного відповідника в українській мові, перекладачам

довелось вилучити цей алюзивний елемент, наявний в оригіналі.

*Before we eat, should we say **grace**?* [S.3 E.3] – *Пропоную перед трапезою проказати **молитву*** [C.3 E.3].

4) **міжособистісні зміни** (*interpersonal change*) – зміни, що впливають на ступінь офіційності та емоційності дискурсу міжособистісного спілкування;

Типовий приклад – застосування у перекладі ввічливої форми «Ви», відсутньої в англійській мові.

*You were able to contain your business dealings even after what happened. Perhaps **you** didn't love her?* [S.3 E.3] – ***Ви** досі займаєтесь цією справою, навіть після того, що сталося. Можливо, **ви** і не кохали її?* [C.3 E.3]

5) **іллокутивні зміни** (*illocutionary change*) – зміни у мовленнєвому процесі, наприклад, зміна способу дієслова з наказового на умовний, використання риторичних запитань та вигуків, пряма та непряма мова.

Наступні слова Артура Шелбі містять у собі риторичне запитання, яке було відтворене у перекладі відповідним чином. Перекладачам вдалося підкреслити емоційність, застосувавши притаманну українській мові ідіому.

*Are you **fuckin**g mad, hmm?* [S.5 E.2] – ***Ти з дуба впав чи що?*** [C.5 E.2]

В іншому випадку, навпаки, бачимо відтворення риторичного запитання стверджувальним реченням.

But you're not free, Michael, are you? You lost this company a lot of money. [S.5 E.2] – ***Але поки що ти не вільний, Майкл. Ти втратив гроші нашої компанії*** [C.5 E.2]

6) **зміна когерентності** (*coherence change*) – трансформації, пов'язані з логічним викладом інформації в тексті, а також розміщенням окремих фрагментів інформації.

У наступному прикладі відбувається зміна підрядного речення на безособове, внаслідок чого вилучається елемент, який вказує на впевненість мовця, а також застосовується антонімічний переклад, завдяки чому зміщується акцент на дію, а не думку персонажа.

I'm certain that nothing has been overlooked [S.3 E.3]. – *Кожну деталь було*

перевірено і узгоджено [С.3 Е.3].

7) **частковий переклад** (*partial translation*) – включає усі види часткового перекладу, такі як резюмування, транскрипція, фонологічне відтворення.

Прикладом може слугувати фонологічне відтворення в українському перекладі слів малого Чарлі, сина Томмі.

Giddy-up, horsey, giddy-up! [S.5 Е.2] – *Йо, конячко, йо-о-о!* [С.5 Е.2]

8) **зміна позірності автора** (*visibility change*) – відкрите втручання перекладача чи висунення на перший план його присутності; наприклад, виноска, коментарі в дужках або додавання глосаріїв.

Враховуючи формат серіалу, можемо розглянути винесення на перший план стереотипів його творців, які відповідно відображаються у перекладі. Наприклад, особливо яскраво це виявляється у стереотипізованому баченні британцями інших етнічних груп, зокрема італійців. У більшості випадків стереотипізоване бачення лінгвокультурних особливостей мовленнєвого портрету італійців виявляється через манірну жестикуляцію, нібито притаманну італійцям, а також через характерну протяжну інтонацію.

9) **інші прагматичні зміни** – наприклад, підбір діалекту [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**].

Найяскравіше відтворено в українському перекладі серіалу діалект циган. Перекладачі при цьому не вживали діалекти української мови, проте їм вдалося передати цю мовленнєву особливість персонажів, використовуючи занижену лексику, жаргонізми та просторіччя.

Tommy, how the hell are ya? [S.1 Е.2] – *Томмі, як ся ма?* [С.1 Е.2]

Також розглянемо стратегії і трансформації соціокультурної адаптації, необхідність застосування яких зумовлена складністю перекладу з урахуванням усіх культурних і мовних аспектів оригіналу. За основу візьмемо класифікацію М. Гарвея [*тут і далі переклад наш, цит. за 32, с. 2-6*]:

1) **функціональна еквівалентність** (*functional equivalence*) – застосування культурного відповідника мови перекладу, який має функції,

подібні до оригіналу;

Як приклад, варто розглянути варіації перекладу обценної лексики, якою насичене мовлення персонажів серіалу. Наприклад, один із цих елементів у мовленні Томмі Шелбі в українському перекладі було відтворено за допомогою такого відповідника:

*Today, this is my **fucking** wedding day* [S.3 E.1]. – *Сьогодні у мене весілля, **тряця** вашій матері* [C.3 E.1].

Інший варіант – відтворення лексем за допомогою питомо українських слів, наприклад:

*Would you please consider putting your weapons behind the **bar** in case feelings begin to run high?* [S.5 E.2] – *Ви не могли б покласти зброю за **шунквас** на той випадок, якщо напруга зростатиме?* [C.5 E.2]

2) **формальна еквівалентність** (*formal equivalence*) – також відома як «лінгвістична еквівалентність» або дослівний переклад;

*Arthur, this lady wants to **play in the snow*** [S.3 E.1]. – *Артуре, ця дівчина хоче **погратися в снігу*** [C.3 E.1].

У цьому фрагменті під словом «сніг» мається на увазі кокаїн. Оскільки тема наркоторгівлі так чи інакше присутня в сюжеті протягом серіалу, дослівний переклад є зрозумілим для глядача. Проте, враховуючи контекст, перекладач міг би підібрати більш влучний вираз для відтворення ідіоми.

3) **транскодування** (*transcription*) – відтворення терміна мови оригіналу мовою перекладу за допомогою транслітерації і транскрипції;

Прикладом транскодування може бути відтворення географічних назв у серіалі.

*I found him in the **Garrison Lane** with a syringe in his hand* [S.6 E.2]. – *Знайшла його на **Гаррісон Лейн** зі шприцем в руці* [C.6 E.2].

4) **описовий переклад** (*descriptive translation*) – використання культурно-нейтральних, узагальнених лексем замість культурно-специфічних [32].

Одним із випадків застосування описового перекладу в серіалі є повне

відтворення абрєвіатури “*OBE*”:

You work in a particular capacity for Mr Thomas Shelby, OBE [S.5 E.2]. –Tu виконуєш доручення містера Томаса Шелбі, депутата Палати представників.

Отже, окресливши основні види трансформацій, необхідних для відтворення мовленнєвої характеристики персонажів у процесі прагматичної та соціокультурної адаптації, перейдемо до аналізу відтворення мовленнєвого портрету окремих соціальних груп в українських перекладах серіалу студіями «Стругачка» і «Цікава ідея».

2.1.1. Відображення в перекладі лінгвокультурних особливостей мовлення циган

Однією із соціальних груп, чия мовленнєва характеристика містить чимало характерних особливостей, є цигани. Важливість їхнього відтворення у перекладі підкреслюється тим, що головний герой – Томас Шелбі, та його родина мають ромське коріння. Цигани часто використовують лексеми ромського походження та ідіоми, скальковані з ромської мови, мають характерний акцент та особливу вимову слів. Для відтворення задуму творців серіалу, перекладачеві необхідно знаходити еквівалентні вирази, але разом із тим, правильно застосовуючи прийоми прагматичної адаптації, уникнути негативних стереотипів про циган, які можуть бути присутні в українській мові, справивши правильне враження на глядача.

На прикладі епізодів першого сезону «Гострих картузів» розглянемо наскільки перекладачам студії «Стругачка» вдалося передати оригінальний образ циган у перекладі, а також які основні перекладацькі стратегії і трансформації були ними застосовані.

Варто почати із фонологічної складової, оскільки роми у серіалі здебільшого спілкуються англійською із характерним акцентом, проте часом переходять на рідну мову. Ці мовленнєві особливості є невід’ємною складовою портретизації циган як соціальної групи, а отже потребують відтворення у

перекладі.

Відтворення діалектів, наявних в оригінальному творі за допомогою діалектів мови перекладу, як правило, не є коректним. Діалектна лексика перекладається нейтральною літературною лексикою, оскільки у випадку відтворення її певним діалектом чи соціолектом мови перекладу відбувається, як правило, надмірна неприпустима локалізація оригіналу [Ошибка! Незвестный аргумент ключа., с. 332]. У практичній перекладацькій практиці спостерігаємо, частіше за все, три можливих рішення: 1) нейтралізувати текст, тобто не відтворювати його стилістичне забарвлення у перекладі, передавши лише зміст повідомлення; 2) компенсувати втрачені елементи розмовними, просторічними, сленговими, жаргонними одиницями; 3) замінити діалект мови оригіналу діалектом мови перекладу, що, частіше за все, відбувається при перекладі гумористичного твору або реплік персонажа, якого читач/глядач має сприймати з гумором [2, с. 12].

Порівнюючи український переклад із оригіналом, можемо побачити, що мова циган дуже часто відтворюється саме за допомогою культурної фільтрації та функціональної еквівалентності (застосування просторічної, жаргонної та розмовної лексики, притаманної мові перекладу):

I thought you became a bit too grand for us [S.1 E.2]. – **Я г'дав, ти зазнався** **аби вештатися** з нами [C.1 E.2].

I'm riding with the Lee family now [S.1 E.2]. – **Як ба, я т'пер** з родиною Лі [C.1 E.2].

Come on, Tommy, no disputing [S.1 E.2]. – **Но, Томмі, суперечки вбік** [C.1 E.2].

It's Thomas Shelby against the whole bloody world, right? [S.1 E.2] – **То тепер Томас Шелбі супроти усього сраного світу, еге?** [C.1 E.2]

Також у перекладі мовлення ромів застосовуються діалектизми:

Fine beast you got there, Thomas [S.1 E.2]. – **Файну звірину ти здобув, Томасе** [C.1 E.2].

Разом із тим, часом у перекладі відбувається нейтралізація мовленнєвих

особливостей цієї соціальної групи, зокрема у випадках, коли мовлення циган відтворюється за допомогою нейтральної лексики:

You'll need more men than that if you're to come back alive [S.1 E.3]. – Тобі знадобиться куди більше людей, якщо хочеш повернутися живим [С.1 Е.3].

Аудіо-медіальний формат дає змогу застосовувати імітацію вимови та інтонації оригіналу в рамках прагматичної адаптації на етапі озвучки:

He's changed the oil and greased her up [S.1 E.3]. – Він змінив мастило і добряче все змастив [С.1 Е.3].

Крім того, точній передачі мовленнєвого портрету ромів сприяє відсутність дубляжу у репліках, де персонажі переходять на одну із циганських мов, що натомість перекладено за допомогою субтитрів (*Додаток 1*).

Подекуди, окрім просторічної лексики, перекладачі застосовують зміни когерентності, зокрема інверсію та інші зміни порядку елементів у тексті:

Get your family out of here, and go and enjoy yourselves at the fair before they start a war. Huh? [S.1 E.2] – Бери свою родину, і мансуйте на ярмарок, доки ти війну не почав [С.1 Е.2].

Мовленню циган, зображених у серіалі, також притаманні граматичні помилки, які не завжди відтворені у перекладі:

No heart in motor cars [S.1 E.3]. – В автівок немає душі [С.1 Е.3].

З проаналізованого матеріалу можна зробити висновок, що адаптація мовленнєвої характеристики ромів студією «Стругачка» є досить якісною, оскільки в перекладі були застосовані різноманітні стратегії і трансформації, серед яких культурна фільтрація, зміна когерентності, підбір діалекту, функціональна та формальна еквівалентність тощо. Мовлення цієї соціальної групи в українському перекладі відтворює необхідні імпліцитні елементи, такі як невисокий рівень освіти, етнічна приналежність та спосіб життя, і разом із тим не зводиться до перекладу жодним регіональним діалектом української мови.

2.1.2. Відображення в перекладі лінгвокультурних особливостей мовлення

італійської мафії

Італійці виступають основними антагоністами одразу в кількох сезонах серіалу, тож портрет цієї соціальної групи в оригіналі прописаний досить детально. В образах італійців, зокрема італійської мафії, відчутно відобразилось стереотипізоване бачення лінгвокультурних особливостей з підкреслено протяжною інтонацією у мовленні персонажів та занадто експресивними жестами навіть для італійського темпераменту.

Основною особливістю мовленнєвого портрета італійців у серіалі слугує використання персонажами італійської мови, що додає автентичності та підкреслює їхню відмінність від англійськомовного світу:

Con tutto il rispetto [S.4 E.3]. – *При всій повазі* [C.4 E.3].

Репліки італійською мовою здебільшого зберігаються у перекладі в оригінальному вигляді, а їхній сенс глядач розуміє за допомогою субтитрів (Додаток 2).

Іншою особливістю мовлення італійських мафіози є використання регіональних діалектів. Наприклад, Лука Чангретта говорить із сицилійським діалектом, що вказує на походження як самого лідера мафії, так і його прибічників:

Arthur Shelby ancora campà [S.4 E.3]. – *Артур Шелбі досі живий* [C.4 E.3].

Регіональні діалекти італійської мови здебільшого нейтралізуються у перекладі, оскільки відтворюються нейтральною лексикою без діалектичної (регіонально специфічної) складової, або залишаються неперекладеними як елемент форенізації.

Серед трансформацій, застосованих в українському перекладі студії «Стругачка», переважають культурна фільтрація, функціональна та формальна еквівалентність. У багатьох репліках спостерігаємо відтворення нейтральних лексем культурно-специфічними, притаманними українській мові, що можна віднести до елементів процесу доместикації:

... 'cause you're looking me up and down like I'm a fucking tart [S.1 E.2]. – *Бо ти роздивляєшся мене як нову копійку* [C.1 E.2].

Сильне розходження змісту у цьому випадку пояснюємо тим, що у наведеному діалозі двох чоловіків вжито порівняння з повією (*tart*), яке могло би бути не дуже зрозумілим для українського глядача. Тому було ужито вираз, ближчий до української культури, і відповідно споживача продукту.

So I'm gonna have you shot against the post [S.1 E.2]. – *Тож тепер я прострелю вам баняки* [C.1 E.2].

У цьому прикладі також спостерігаємо певну змістову невідповідність, оскільки в оригіналі сказано «приставити до стінки» (розстріляти), а у перекладі вжито більш експресивний вираз задля підкреслення темпераменту персонажа, який погрожує іншим розправою.

Також автентичність італійських мафіозі підкреслюється наявністю жаргонізмів, сленгу та просторіч у перекладі. На відміну від мовленнєвого портрета циган, у цьому випадку вони вказують не на відсутність освіти, а скоріше на причетність персонажів до кримінального світу:

By the way, which one am I talking to? Who's the boss? [S.1 E.2] – *До речі, до кого мені базарити? Хто начальник?* [C.1 E.2]

And I'm the fucking boss, okay? Right. End of parlay [S.1 E.2]. – *А я, бляха, бос! Вкурив? Гаразд, годі ляси точити* [C.1 E.2].

Get your weapons out, boys, and load 'em up [S.1 E.6]. – *Діставайте стволи, хлопці, і заряджайте* [C.1 E.6].

Аналізуючи діалоги персонажів, можемо прослідкувати міжособистісні зміни реєстру. Наприклад, у той час як Томмі Шелбі звертається до лідера італійців – Біллі Кімбера, на «Ви», останній переходить у розмові на «ти». Ці зміни можна також вважати експлікацією ставлення італійців до ромів, зокрема сім'ї Шелбі:

I'm told the boss is called Tommy, and I'm guessing that's you [S.1 E.2]. – *Мені сказали, що боса звать Томмі, тож певно це ти* [C.1 E.2].

Nobody works "with" me. People work "for" me. Pick it up, pikey [S.1 E.2]. – *Ніхто не працює «зі» мною. Люди працюють «на» мене. Підійми, цигане* [C.1 E.2].

Мова італійських мафіозі в серіалі також характеризується особливим ритмом. Вони говорять протяжно, часто роблячи паузи. Це створює відчуття влади і контролю, що відповідає іміджу мафії. У рамках прагматичної адаптації цей аспект відтворено у дубляжі студії «Цікава ідея» за допомогою імітації манери спілкування італійців.

Порівнюючи переклади двох студій, можна дійти висновку, що перекладачі студії «Стругачка» зосередились на передачі темпераменту та інших особливостей мовленнєвого портрету італійської мафії здебільшого за допомогою лексичних та стилістичних засобів і трансформацій. У свою чергу, мовленнєвий портрет італійців у перекладі студії «Цікава ідея» зазнає певної нейтралізації через брак культурно-специфічних мовних одиниць, проте це компенсується за допомогою прагматичних стратегій адаптації, зокрема імітації італійської вимови на етапі дубляжу.

2.1.3. Відображення в перекладі лінгвокультурних особливостей мовлення росіян

Яскравий мовленнєвий портрет росіян доповнює картину злочинного світу в серіалі. Важливо, що мова йде саме про аристократичну верхівку суспільства, зокрема членів родини Романових.

Основними рисами мовленнєвої характеристики росіян у серіалі є виражений акцент та невисокий рівень володіння англійською мовою, що значно вирізняє персонажів серед носіїв англійської мови.

Аналізуючи переклад студії «Цікава ідея», бачимо, що фонологічно акцент у перекладі не відтворено, а українська мова цих персонажів звучить так само чисто, як і в інших. Найчастіше, відтворення акценту в мовленні досягається завдяки певному інструментарію, здебільшого фонетичного характеру, який може доповнюватися елементами лексичного чи навіть граматичного рівнів [21, с. 54]. Відтворення російського акценту не є складною задачею, враховуючи те, що українські глядачі здебільшого знайомі з його особливостями, і здатні його розпізнати.

В оригінальній стрічці, як і у випадках із попередньо описаними соціальними групами, присутні репліки рідною мовою персонажів, зокрема російською. У випадку із росіянами, такі репліки продубльовано українською мовою, що також сприяє нейтралізації портрета персонажів:

Он такой зануда [S.3 E.2]. – *Який же він зануда* [C.3 E.2].

Окрім фонологічних особливостей, мовленнєва характеристика росіян у серіалі полягає в тому, що вони роблять безліч граматичних помилок:

Mmm, so, you met my niece already? [S.3 E.2]. – *Ви познайомилися з моєю племінницею?* [C.3 E.2].

Myself and my wife and my niece travelled by train, then coach, then on foot through the Villa Ai-Todor in Crimea [S.3 E.2]. – *Ми з дружиною і племінницею їхали поїздом, тоді каретою, а тоді пішки аж до самого Криму* [C.3 E.2].

В останньому прикладі спостерігаємо редагування неправильних граматичних структур, а також застосування узагальнення («аж до самого Криму»), що зумовило втрату важливого інформаційного компонента – Ай-Тодор (*VillaAi-Todor*), колишнього маєтку Романових.

Іноді у своєму мовленні персонажі наслідують синтаксичну модель російської мови, використовуючи неповні речення:

Cold [S.3 E.2]. – *Холодне* [C.3 E.2].

What reason? [S.3 E.2]. – *Яка причина?* [C.3 E.2].

Такі особливості мовлення підкреслюють низький рівень інтеграції росіян в англійськомовному суспільстві. Відтворення хибної граматики і синтаксису в українському перекладі здебільшого відбувається шляхом редагування й формальної еквівалентності.

Важливим експліцитним компонентом мовленнєвого портрету російських аристократів у серіалі є вживання титулів та поважних звертань, які підкреслюють соціальний статус персонажів:

I attend these things for the champagne. And for the chance to be treated like a duchess again [S.3 E.2]. – *Я приходжу на такі події заради шампанського. І за можливістю знову почуватися герцогинею* [C.3 E.2].

Your Highness, Mr Thomas Shelby [S.3 E.3]. – **Ваша високосте, містер Томас Шелбі** [С.3 Е.3].

I believe you've met everyone apart from my wife, Grand Duchess Izabella Petrovna [S.3 E.3]. – **Ви знайомі з усіма, крім моєї дружини – великої княгині Ізабелли Петрівни** [С.3 Е.3].

В основному, вони передаються за допомогою функціональних еквівалентів.

Поряд з нібито високим соціальним статусом, у діалогах присутні імпліцитні компоненти, які вказують на притаманну росіянам схильність до «багатого» життя напоказ попри купу боргів та пристрасть до алкоголю. Ці елементи, зокрема, передають стереотипізоване бачення росіян творцями серіалу:

But since there will no doubt be vodka later, perhaps you should give it to me for safe-keeping [S.3 E.3]. – **Та оскільки сьогодні буде горілка, мабуть, краще віддайте його мені** [С.3 Е.3].

Already, Mr Romanov has four outstanding bills with us. One for accommodation and three for dining [S.3 E.2]. – **Містер Романов не сплатив нам чотири рахунки. Один за зручності і три за трапези** [С.3 Е.2].

Although your guest, I'm sure, will order the caviar [S.3 E.2]. – **Хоча ваш гість, я впевнений, замовить ікру** [С.3 Е.2].

Таким чином, достатньо яскравий мовленнєвий портрет росіян в оригіналі, зазнає суттєвої нейтралізації у перекладі студії «Цікава ідея», що негативно впливає на відтворення оригінального задуму.

2.1.4. Відображення мовленнєвих особливостей британських аристократів

Мовленнєвий портрет британських аристократів у серіалі «Гострі картузи» слугує одним із інструментів зображення класового поділу тогочасного суспільства. Мовленнєві особливості персонажів, які належать до цієї соціальної групи, підкреслюють їхній статус, привілеї, ідеологічні погляди тощо.

До найяскравіших персонажів серед британської аристократії можна віднести Вінстона Черчилля та Освальда Мослі з дружиною Діаною Мітфорд (Мослі).

Характеристики, притаманні мовленнєвому портрету кожного із цих персонажів, включають піднесений стиль (вживання вишуканої лексики, ускладнених граматичних та синтаксичних структур), метафоричність мовлення, красномовну і вишукану манеру спілкування, відсутність діалектизмів або просторіч, притаманних представникам робітничого класу:

Bodies thrown in the rivers wash up in the papers here [S.1 E.1]. – *Тут викинуті до річки тіла потім спливають у газетах* [C.1 E.1].

You know, I was rather hoping we might have this meeting alone [S.5 E.2]. – *Якщо чесно, я сподівався на зустріч віч-на-віч* [C.5 E.2].

Don't imagine I would trouble myself with turf wars [S.5 E.3]. – *Не думайте, що мене хвилюють війни за територію* [C.5 E.3].

Серед трансформацій, застосованих українськими перекладачами, здебільшого спостерігаємо формальну та функціональну еквівалентність. Проте, у деяких випадках, було використано описовий переклад:

You must keep the existence of these stolen guns out of the news [S.1 E.1]. – *Ви мусите тримати факт викрадення зброї подалі від сторінок преси* [C.1 E.1].

Також, наприклад, у перекладі реплік Вінстона Черчилля, бачимо застосування стратегії транскодування – відтворення «*Home Office*» транскрипцією («*Гоум Офіс*»). Попри те, що такий варіант перекладу можливий, відтворення за допомогою описового перекладу («*Міністерство внутрішніх справ*») було би доречнішим в контексті прагматичної адаптації:

Any newspaper report which may cause embarrassment to His Majesty is always referred first, and as a matter of routine, to the Home Office [S.1 E.2]. – *У Гоум Офіс завжди повідомляють про будь-які газетні новини чи статті, що здатні очорнити чи присоромити Його Величність у народі* [C.1 E.2].

Аналізуючи мовленнєвий портрет британських аристократів, неможливо оминати той факт, що персонажами серіалу є реальні історичні особистості.

Одним із аспектів, що має вплив на відтворення мовленнєвої характеристики, є перекладацькі деформації авторського задуму. Вони можуть бути пов'язані із з власним баченням перекладачів змісту вихідного тексту, «під яким кутом» вони розглядають його, як відчують та розуміють [35, с. 158]. Перекладацька деформація тісно пов'язана із авторською деформацією портрету особистості – адаптацією образу реальної історичної особистості до сценарію та наділення її тими чи іншими рисами, відображеними зокрема і в мовленні. Дослідити ступінь втручання творців серіалу в образ реальних історичних постатей допомагають відеозаписи інтерв'ю та промов, виголошених ними [2, 3, 4].

Аналізуючи відтворення мовленнєвого портрета Вінстона Черчилля студією «Стругачка», можна дійти висновку, що в цьому випадку адаптація виконана достатньо якісно. У перекладі витримано реєстр, манеру спілкування персонажа, підібрано влучні еквівалентні вирази.

Метафоричність та виразність мовлення реального Черчилля можна відзначити й у записі його звернення до народу після перемоги над нацистською Німеччиною 1945 року [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.]. Окрім метафор, у промові можемо прослідкувати тенденцію до повторів: «*We have a terrific task ahead of us. We have a shattered world around us. And we must help to rebuild it*».

Ця особливість наявна у мовленні Черчилля-персонажа серіалу, і відповідно відтворена у перекладі:

If there are bodies to be buried... dig holes. And dig them deep. I want everything accounted for [S.1 E.1]. – І якщо треба буде поховати трупи – рийте могили. І рийте глибоко. Я хочу, щоб усе було знайдено [C.1 E.1].

Таким чином, в українському дубляжі студії «Стругачка» збережено манеру спілкування реального Вінстона Черчилля з його характерною інтонацією, а також якісно відтворено особливості мовлення персонажа серіалу як на лексичному, так і граматичному рівнях.

Ще одним персонажем, чий яскравий образ ґрунтується на характеристиці історичної постаті, є Освальд Мослі – британський політик

1920-1930-х років, засновник Британського союзу фашистів.

Мовленню цього представника аристократії притаманна вишукана манера, високий регістр, лексична різноманітність і ускладнені граматичні структури:

There are no people I would rather be among, no place I would rather be and no time I would rather be alive. Because ever since the terrible events of October, when the money markets betrayed us all, I have known that change is coming [S.5 E.5]. – Я не хотів би бути ні з ким іншим. Я не хотів би бути в іншому місці, і не хотів би жити в інший час. Бо відколи сталися жахливі події в жовтні, коли нас усіх зрадили фінансові ринки, я знав, що настає час змін [С.5 Е.5].

Проте персонаж наділений індивідуальними рисами, такими як імпульсивність, зверхність, жорстокість тощо. Ці характеристики імпліцитно відображені у його мовленні, і відтворені у перекладі здебільшого за допомогою функціональних еквівалентів:

What is it you are impatient for, Mr Mosley? – I'm impatient for my fucking whiskey [S.5 E.2]. – А чому ви не терплячі, містере Мослі? – Бо мені не несуть моє бісове віскі [С.5 Е.2].

Неприятне ставлення Мослі до інших національностей проявляється, наприклад, у його реакції на слова Томаса Шелбі циганською мовою:

*Twenty seconds in, and I have them speaking their wog lingo [S.5 E.3]. – Минуло всього двадцять секунд, а вони вже **цвенькають по-своєму**[С.5 Е.3].*

Оскільки Освальд Мослі, як у реальному житті, так і в серіалі, є прихильником фашизму, ідеологія просочується у його діалоги з іншими персонажами:

*My sister advised against meeting you because it appears you are moving away from the party in a different direction. – And which direction is that? – Towards fascism [S.5 E.2]. – Моя сестра відмовляла мене від зустрічі, бо ви **потрохи дистанціюєтеся від партії** у бік власної лінії. – Якої саме лінії? – Під назвою **фашизм** [С.5 Е.2].*

Проводячи паралелі між Освальдом Мослі та його персонажем у серіалі,

бачимо, що авторам серіалу вдалося досить точно передати не лише зовнішність політика, а й основні особливості його мовлення, зокрема виняткову красномовність, яку він часто використовував для привернення уваги своїх прихильників:

I want to tell you good folk first...that with the dawn of a new decade... I will be setting a new course [S.5 E.5]. – Ви, люди добрі, перші дізнаєтесь про те, що на початку нового десятиліття я обираю новий шлях [С.5 Е.5]. (У наведеному прикладі застосовано елементи функціональної еквівалентності).

They are the ones who took your money, but it is I and those who know this who will light a flame the atheists cannot extinguish! [S.5 E.5]. – Це вони вкрали ваші гроші, але я і ті, хто знають правду, запалять полум'я, яке не загасити атеїстам! [С.5 Е.5] (Застосовано зміну експліцитності, проекспліковано значення слова «*this*» у контексті речення).

When the new decade begins, there will be the birth of a new political party which will speak for you. This party, this new movement, this revolution...will be called the British Union of Fascists [S.5 E.5]. – Разом з новим десятиліттям народиться нова політична партія, яка захистить вас. Ця партія, цей новий рух, ця революція, матиме назву Британський союз фашистів [С.5 Е.5]. (Наявні ілокутивні зміни в структурі речення).

Порівнюючи записи реальних промов Освальда Мослі з промовами, виголошеними персонажем серіалу, можемо побачити багато спільного. Наприклад, у промові Мослі на мітингу чорносорочечників, присутні прямі звертання до аудиторії, метафори, широко застосовується політична термінологія:

If you think the present system of things can really see you through, let it idle for our new and virile faith of fascism [3]. – Якщо ви вважаєте, що теперішня система речей дійсно може допомогти вам, нехай вона працює на нашу нову і благородну віру фашизму.

Загалом, образ Освальда Мослі та його мовленнєву характеристику відтворено у серіалі достатньо точно, оскільки граматичні структури, лексичні

одиниці, інтонація та загальний тон промов збігається із реальними відеозаписами. У той же час, персонаж наділений індивідуальними рисами, вдало відображеними у перекладі за допомогою низки перекладацьких стратегій і трансформацій, зокрема функціональної та формальної еквівалентності, ілюкативних змін, змін викладу інформації та експліцитності тощо.

Не менш яскравим є образ дружини Освальда Мослі – Діани Мітфорд (Мослі). Діана походить із багатой аристократичної сім'ї, що відображено у її мовленні. Мовленнєвий портрет Діани Мослі втілює образ вишуканої та культурної жінки з вищого класу, а її манера говорити врівноважена та елегантна.

У серіалі вона використовує складну лексику та граматичні структури, які підкреслюють її інтелект та освіту:

Ladies and gentlemen, tonight he has truly earned your adulation [S.6 E.2]. – *Леді та джентльмени, сьогодні він дійсно заслужив ваше захоплення* [С.6 E.2].

When the time comes for the great cleansing, I myself will personally argue the case that the Jews must be dealt with, but that the Gypsies should be spared [S.6 E.2]. – *Коли прийде час великої чистки, я особисто вимагатиму, щоб з євреями розібралися, а циган лишили у спокої* [С.6 E.2].

Здебільшого у перекладі ці мовні одиниці відтворюються за допомогою формальної еквівалентності та змін когерентності.

Мовлення Діани також розкриває її особистість та погляди, зокрема підтримку ідей фашизму:

And when breakfast was served on the terrace, overlooking the mountains, they brought up some Jews. And while we ate our eggs, they were forced to eat grass. And we watched as we sipped our coffee [S.6 E.4] – *А коли нам подали сніданок на терасі із видом на гори, до нас привели євреїв. Доки ми їли яєчню, їх змушували їсти траву. А ми дивилися і сьорбали каву* [С.6 E.4].

Вона часто використовує свою красномовність та сарказм для впливу на

інших людей та їхній емоційний стан:

She's been all the way to Paris, so she is a woman of the world. Bravo [S.6 E.2] – *Вона побувала у Парижі, тож вона космополітка. Bravo* [С.6 E.2].

Її манери і мова тіла також передають впевненість і врівноваженість, відображаючи статус еліти. Важливо відзначити, що інтонація, з якою говорить Діана, здебільшого досить точно відтворена в українському дубляжі.

Як і попередньо згадані персонажі, Діана Мослі у серіалі наділена індивідуальними характеристиками, на які, можливо, вплинуло бажання творців серіалу підкреслити негативний імідж фашизму та його прихильників. У мовленні Діани помічаємо чимало обценізмів, попри правильну і вишукану манеру говорити, самопрезентацію у ролі коханки тощо:

Oswald's most recent and last-ever mistress [S.6 E.2]. – *Нова і остання коханка Освальда* [С.6 E.2].

You know I like to fuck women as well as men [S.6 E.2]. – *Знаєте, я сплю і з жінками, і чоловіками* [С.6 E.2]. (У даному випадку в перекладі застосовано нейтралізацію обценної лексики за допомогою більш нейтрального лексичного відповідника).

Її діалоги з іншими персонажами також містять відсилки до фашизму і Німеччини, як одного з його осередків:

Hmm. I hear you prefer Berlin. – Oswald and I are going to marry there, aren't we, Oswald? [S.6 E.2]. – *Чув, ви любите Берлін. – Ми з Освальдом там одружились, правда, Освальде?* [С.6 E.2]. (У цьому прикладі можемо побачити помилкове використання перекладачами дієслова минулого часу, оскільки Освальд і Діана на той момент ще не одружені).

Порівнюючи персонажа серіалу та реальний запис інтерв'ю з Діаною Мослі [4], можна прослідкувати закономірність у перенесенні її інтонації та манери говорити у мовлення героїні серіалу. Також, в інтерв'ю леді Діана розповідає про своє захоплення Гітлером, що перетинається з відповідними алюзіями в серіалі:

Everyone wants to know what Hitler is like. He dominated politics on the

continent...He was a fascinating man [4]. – Усі хотіли дізнатись, яким був Гітлер. Він лідирував у політиці всього континенту...Він був захопливою людиною.

Також, аналізуючи відео, можемо провести паралелі між численними неприязними висловлюваннями Діани про євреїв у серіалі та її реальними словами:

Other dictators have killed far more people than Hitler ever killed [4]. – Інші диктатори вбивали значно більше людей, аніж Гітлер.

В інтерв'ю леді Діана зазначає, що не схвалює вбивства євреїв, та що спершу навіть не могла в них повірити, оскільки була знайома із Гітлером. У той же час, вона підбирає слова, які нібито применшують жорстокість диктатора. Такі думки леді Діани корелюють зі словами персонажа серіалу, як і захоплення Освальдом Мослі, виражене як в інтерв'ю, так і в серіалі:

I put him first in everything [4]. – Я в усьому ставила його на перше місце.

Таким чином, можна дійти висновку, що мовленнєвий портрет Діани Мослі відтворений в перекладі студії «Цікава ідея» досить точно, зокрема відтворено складні граматичні структури та лексичні одиниці, притаманні її мовленню, манеру спілкування та інтонацію. Серед трансформацій, застосованих перекладачами здебільшого бачимо різні форми еквівалентності, зміни інформації та когерентності. Варто відмітити, що часом у перекладі трапляються помилки, які можуть вплинути не лише на сприйняття сюжету, а і самих персонажів. Не менш важливим є вплив поглядів творців серіалу на портретизацію персонажів, оскільки відчутним є закономірне бажання зобразити фашистів у негативному світлі, додаючи до образу різні індивідуальні характеристики.

Отже, мовленнєвий портрет британських аристократів, і зокрема реальних історичних особистостей, відображено в перекладах українських студій достатньо влучно, за винятком певних фрагментів, де на перший план виходять стереотипи та уявлення творців серіалу про конкретні історичні персоналії. Відтворення їхніх мовленнєвих особливостей у перекладі відбувається за допомогою різноманітних трансформацій, а також через

передачу фонологічних особливостей на етапі дубляжу завдяки аудіомедіальному формату продукту.

2.2. Засоби формування мовленнєвої індивідуальності в оригіналі та перекладі

Ретельно дослідивши проблему відтворення мовленнєвого портрета у перекладі, можемо стверджувати, що засоби формування мовленнєвої індивідуальності потребують застосування цілої низки адаптивних стратегій та перекладацьких трансформацій.

У попередніх підрозділах ми розглянули 113 фрагментів оригінального тексту серіалу (окремих реплік, частин діалогів тощо) та їхні переклади українськими студіями «Стругачка» і «Цікава ідея». Беручи до уваги усі особливості мовленнєвої характеристики персонажів, для створення повної картини її відтворення у перекладі, варто проаналізувати кількісне співвідношення тих чи інших стратегій і трансформацій застосованих у процесі адаптації.

Спершу розглянемо, яка із стратегій адаптації, які ми визначили як основні (прагматична та соціокультурна), виявилася найбільш широко застосованою серед проаналізованих фрагментів. Нерідко обидва види адаптації були застосовані в одному і тому самому фрагменті, тож у підсумку, можемо прослідкувати на діаграмі, що зі 133 фрагментів, елементи соціокультурної адаптації присутні у 59 з них, у свою чергу елементи прагматичної адаптації наявні у 61.

Співвідношення кількості випадків застосування прагматичної і соціокультурної адаптації

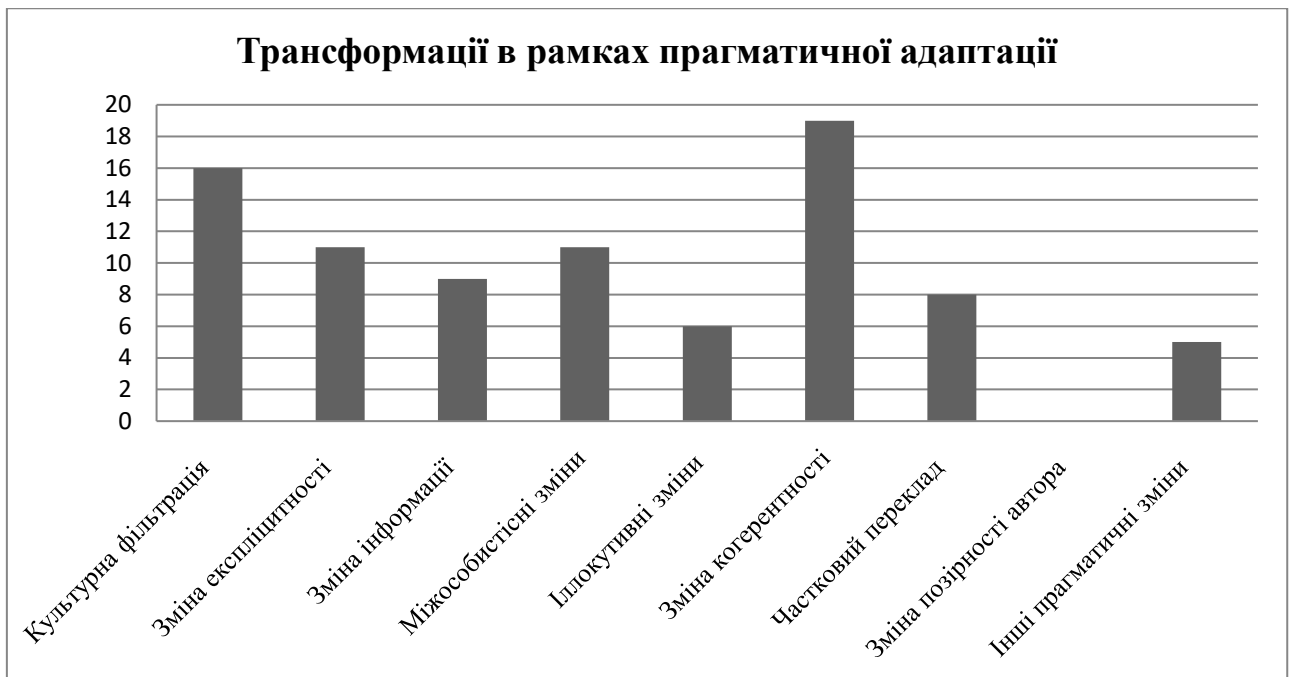
- Соціокультурна
- Прагматична

Оскільки різниця у кількості випадків застосування обох видів адаптацій незначна і відсутній ухил у жодну з них, можна зробити висновок, що як прагматична, так і соціокультурна адаптація відіграють важливу роль у відтворенні мовленнєвої індивідуальності у перекладі.

Оскільки частотність використання різних трансформацій у межах кожного з видів адаптації відрізняється, важливо проаналізувати їх окремо.

В рамках прагматичної адаптації як найбільш уживані можна виділити такі трансформації: зміна когерентності (19 фрагментів) та культурна фільтрація (16).

Найменш представленими в цій категорії виявилися іллокутивні зміни (6) та інші прагматичні зміни, зокрема підбір діалекту (5). Варто відзначити, що у текстових фрагментах взагалі відсутні елементи зміни позірності автора, оскільки вони проявляються в іншій формі, здебільшого у вигляді додаткових субтитрів на екрані.

Таке співвідношення можна пояснити тим, що в рамках прагматичної адаптації, перекладачеві необхідно багато працювати із культурними кодами та специфічними культурними одиницями, відображеними у мовленні персонажів, які повинні відповідним чином сприйматись глядачем, і для відтворення яких у перекладі і застосовується культурна фільтрація. Зміни когерентності зумовлені потребою змінювати порядок елементів у реченні для забезпечення логічного викладу інформації і більш точного розставлення акцентів.

Невелика кількість застосованих іллокутивних змін пов'язана, здебільшого, із аудіо-медіальним форматом, оскільки ці трансформації більше властиві перекладам літературних творів (наприклад, заміна прямої мови на непряму). Низьку частотність трансформацій, пов'язаних із підбором діалекту, можна пов'язати, із тим, що не всі діалекти та акценти, наявні у серіалі, були відтворені українськими студіями перекладу, і багато з них зазнали нейтралізації у перекладі.

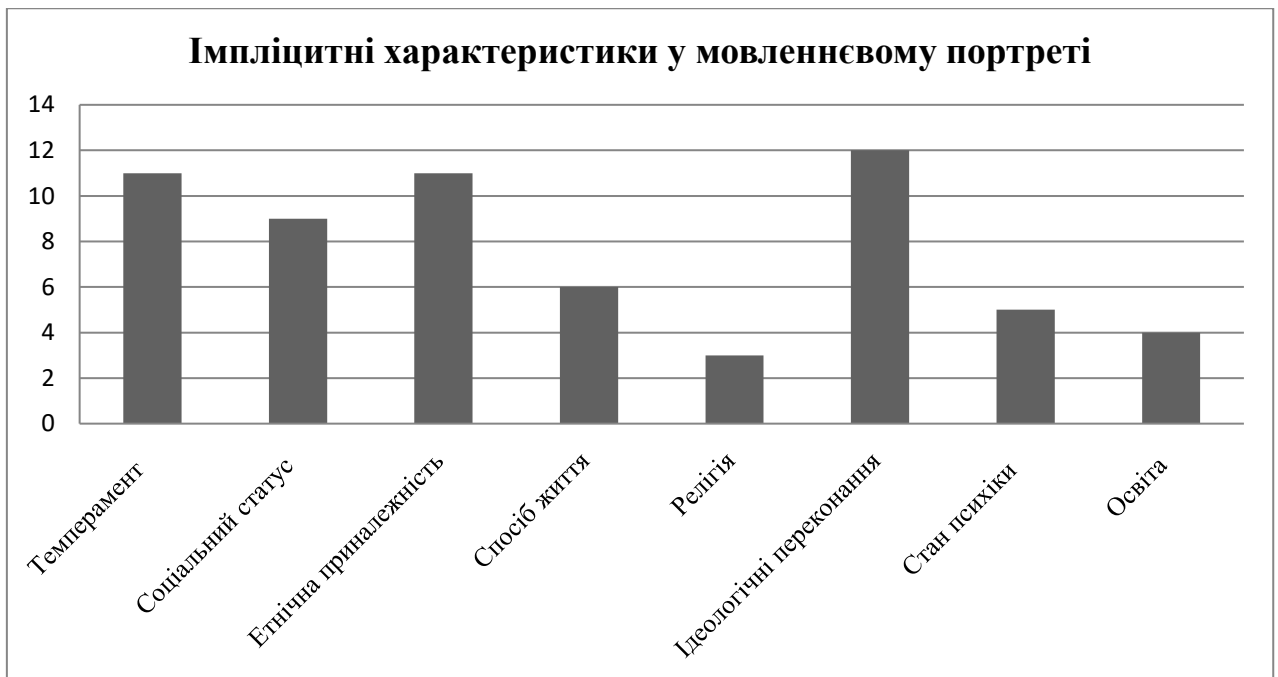
Серед трансформацій, застосованих у рамках соціокультурної адаптації, найбільш представленими є елементи функціональної еквівалентності, наявні у 31 фрагменті. До найменш уживаних у цьому випадку можемо віднести елементи транскодування, присутні у 6 фрагментах.

Такий розподіл пояснюємо великою кількістю лексичних одиниць, які потребують підбору культурного відповідника у мові перекладу, і порівняно невеликою кількістю власних назв та інших культурно-специфічних одиниць, які потребують відтворення за допомогою транскодування.

Також варто звернути увагу на співвідношення імпліцитних та експліцитних характеристик у мовленнєвому портреті персонажів серіалу. Серед проаналізованих фрагментів тексту, спостерігаємо наявність імпліцитних елементів у 53 випадках. В рамках цієї вибірки, найбільш представлені характеристики, які вказують на ідеологічні переконання персонажів (12 фрагментів), їхню етнічну приналежність (11) і темперамент (11). Це пояснюємо тим, що протягом шести сезонів серіалу, творці знайомлять нас із персонажами з різноманітними переконаннями, які мають різне етнічне коріння, і звісно відрізняються за характерами і темпераментами, що яскраво проявляється у їхньому мовленнєвому портреті через імпліцитні елементи.

У свою чергу найменш часто уживані серед імпліцитних елементів – вказівки на релігію (3 фрагменти), що може бути зумовлене менш детальним відтворенням у мовленні персонажів саме цього аспекту творцями серіалу.

Експліцитні компоненти мовленнєвого портрета персонажів присутні у 55 фрагментах. Серед них найбільшу частотність мають вказівки на ставлення до інших персонажів (8 фрагментів) та національність або етнічну приналежність (7). Такий розподіл пов'язаний із тим, що у мовленні персонажів часто прямо висловлюється їхнє ставлення одне до одного, а також нерідко звучать прямі вказівки на етнічну приналежність. Найменш представлені серед експліцитних елементів виявились вказівки на емоційний стан (1 фрагмент), а також темперамент і риси характеру (1). Це пояснюємо тим, що емоції, які проявляють персонажі, так само, як і їхні темпераменти, здебільшого не вербалізуються, а проявляються більш імпліцитно, як в оригіналі, так і в перекладі.

Отже, за результатами дослідження кількісного співвідношення випадків застосування різних видів перекладацьких трансформацій в рамках вибірки зі 113 фрагментів, можемо побачити, що у процесі соціокультурної адаптації, перекладачі українських студій найчастіше звертались до функціональної еквівалентності, а в рамках прагматичної – до культурної фільтрації та змін когерентності. Також, розглянувши детально розподіл елементів імпліцитності та експліцитності у мовленнєвому портреті, можемо зробити висновок, що перекладачеві необхідно докладати зусиль, щоб відтворити емоції і темперамент персонажа, які проявляються, здебільшого, імпліцитно, а також слідкувати за правильним відтворенням проексплікованих мовних одиниць, таких як національність, соціальний статус тощо. Важливо підкреслити, що застосування перекладацьких трансформацій для передачі імпліцитних та експліцитних характеристик мовленнєвого портрета, необхідно здійснювати в рамках як прагматичної, так і соціокультурної адаптації, для забезпечення повноцінності перекладу і точного відтворення образів персонажів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Оскільки поняття мовленнєвого портрета стосується не лише окремих персонажів, а й об'єднує цілі соціальні групи, у цьому розділі ми детально розглянули, яким чином в українських перекладах студій «Стругачка» і «Цікава ідея» відображено мовленнєві особливості персонажів серіалу, які належать до різних етнічних груп та соціальних класів. Було проаналізовано особливості мовленнєвої характеристики циган, італійської мафії, росіян та британських аристократів.

Аналіз ґрунтується на класифікаціях основних перекладацьких трансформацій в рамках прагматичної та соціокультурної адаптації. Дефініції кожної із трансформацій та ілюстративні приклади із серіалу сприяли виявленню засобів передачі мовленнєвих особливостей кожної із проаналізованих груп персонажів.

У результаті дослідження виявлено, які саме трансформації були найбільш широко застосовані перекладачами, а також визначено рівень якості перекладу, з огляду на точність відтворення мовленнєвого портрету та / або його нейтралізації у перекладі. Зокрема, було приділено увагу авторській деформації мовленнєвого портрета реальних історичних особистостей та її відображенню у перекладах українських студій.

Важливим аспектом дослідження також став аналіз кількісного співвідношення застосованих трансформацій в рамках кожного з видів адаптації та визначення переважаючих елементів імпліцитності й експліцитності у мовленнєвому портреті на основі вибірки із 113 фрагментів тексту оригіналу і перекладу.

Отримані результати створюють наочну картину застосованих технік, стратегій і трансформацій у процесі відтворення мовленнєвого портрета, а також дають змогу визначити аспекти, які потребують більшої уваги перекладача, для передачі мовленнєвої характеристики згідно з оригінальним задумом.

ВИСНОВКИ

Важливим аспектом перекладу такого аудіо-медіального продукту, як серіал, є повноцінне відтворення мовленнєвого портрета персонажів, оскільки окрім художньої цінності та індивідуальних рис, він включає цілу низку лінгвокультурологічних особливостей, відображених у мовленні. Засоби мовленнєвої характеристики не тільки формують образ персонажа, а й впливають на репрезентацію культури країни його походження, відтворення культурних особливостей, менталітету, історичних подій тощо.

У дослідженні було окреслено поняття мовленнєвого портрета персонажа, визначено його роль у перекладі кінопродукту, висвітлено його основні складові. Зокрема, було детально проаналізовано імпліцитні та експліцитні компоненти мовленнєвої характеристики, які потребують різних стратегій адаптації: прагматичної та соціокультурної. Застосування цих стратегій необхідне, зокрема, для глибокого розуміння реципієнтом важливих культурних кодів у рамках авторського задуму. Висвітлені елементи мовленнєвого портрета було проілюстровано фрагментами оригінального тексту серіалу та його перекладами українських студій: «Стругачка» і «Цікава Ідея».

Матеріалом дослідження було обрано британський серіал «Гострі картузи», оскільки він є яскравим прикладом популярного продукту, який потребує перекладу, а також містить широку вибірку матеріалу для дослідження мовленнєвого портрета, завдяки різному соціальному стану, рівню освіти, етнічній приналежності, та іншим характеристикам персонажів, що впливають на особливості їхнього мовлення. Також, вибір цього серіалу дав можливість дослідити питання авторської деформації образів реальних історичних особистостей та її вплив на формування мовленнєвого портрета персонажів в українському перекладі.

Поза тим, ми розглянули основні елементи мовленнєвої характеристики соціальних груп, представлених у серіалі (цигани, італійська мафія, росіяни і британські аристократи), та охарактеризували найбільш уживані перекладацькі

трансформації в рамках прагматичної та соціокультурної адаптації за допомогою аналізу кількісного співвідношення в рамках вибірки зі 113 фрагментів.

За результатами дослідження було визначено перекладацькі прийоми і техніки, які найчастіше застосовуються у процесі перекладу адаптації мовленнєвої характеристики. Також було виявлено засоби формування мовленнєвої індивідуальності персонажів серіалу, які потребують застосування перекладачем відповідних стратегій адаптації задля точного відтворення у перекладі та мінімізації спотворення оригінального задуму творців або нейтралізації лінгвокультурологічних особливостей мовленнєвого портрета у перекладі.

Отримані дані можуть бути застосовані як у подальших теоретичних дослідженнях проблеми відтворення мовленнєвого портрета персонажів у контексті лінгвокультурології, стилістики та перекладознавства, так і слугувати матеріалом для практичного здійснення перекладу продуктів аудіовізуального формату, зокрема серіалів.

Отже, дослідження лінгвокультурологічних особливостей мовленнєвого портрета на матеріалі серіалу «Гострі картузи» акцентує увагу на важливості ретельного відтворення мовленнєвих особливостей персонажів задля збереження автентичності та авторського задуму, передачі важливих культурних кодів, та забезпечення доступності для українських глядачів. Дане дослідження може сприяти поліпшенню перекладацької практики та підвищенню якості перекладу іншомовного аудіовізуального продукту, зокрема серіалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Вид. центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Бережна М. В. Відтворення мовленнєвої характеристики персонажів (на матеріалі англomовних художніх текстів та їх перекладів українською мовою). *Science and Education a New Dimension. Philology*, 2017. V (34), Issue: 124. С. 11-15.
3. Бережна М. В. Мовленнєвий портрет Червоної Королеви у фільмі Т. Бертона *Alice in Wonderland*. Південноукр. орг. «Центр філол. дослідж.», 2021. URL: <https://doi.org/10.31812/123456789/4425> (дата звернення: 12.04.2023).
4. Биби́к С.П. Оповідність в українській художній прозі : монографія / за наук. ред. С.Я. Єрмоленко. Київ; Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 228 с.
5. Голик С.В. Мовна особистість як об'єкт лінгвокультурологічних досліджень. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна»*. 2013. Вип. 21. С. 258–264.
6. Дашевська Л. А., Давиденко Н. І. Дослідження мовленнєвої характеристики персонажа (на матеріалі мультфільму "Зоотрополіс"). Вид. дім "Гельветика", 2021. URL: <https://doi.org/10.31812/123456789/6045> (дата звернення: 03.04.2023).
7. Демецька В. В. Адаптація як поняття перекладознавства й культурології. *Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія*. 2007. Т. 2, № 1. С. 96–102.
8. Загнітко А., Богданова І. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
9. Кабиш О. О. Зміни в семантичній структурі та функціонуванні маркованої лексики. Дис. Київ, 2007. 154 с.
10. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти.

Вінниця : Нова книга, 2003. 608 с.

11. Карпова І. Д. Когнітивні основи інтерпретації імпліцитних смислів. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 211. С. 132–135.

12. Космеда Т. А., Карпенко Н. А. Індекс комунікативної компетенції та психотип як параметри диференціації мовної особистості. *Комунікативна лінгвістика. Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С.Сковороди*. Вип. 31, 2011. С. 196-205.

13. Кость Г. Від експліцитного до імпліцитного в художньому тексті. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка] Сер.: Філологічні науки*. № 81 (2). С. 138–141.

14. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.

15. Мацько Л. Стилїстика та історія української літературної мови у лінгводидактичному полі підготовки українських філологів. *Вісник Львів. ун-ту*. 2010. С. 112—116.

16. Ницполь В.І. Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2019. 200 с.

17. Образцова О. Мовленнєва характеристика персонажу художнього твору як перекладацька проблема. *Одеський лінгвістичний вісник–науково-практичний журнал*. № 6. Одеса: НУ ОЮА, 2015. С. 84-89.

18. Пожарицька О. Мовленнєвий портрет головного героя як вираження авторського начала у творі. URL: <https://www.sworld.com.ua/simpoz2/114.pdf> (дата звернення: 21.03.2023)

19. Романченко А. Проблема типології мовних особистостей. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер. Мовознавство*. 2016. II (26). С. 73–77. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/22824/1/2016-73-77.pdf>.

20. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
21. Статівка А. О. Особливості відтворення іноземного акценту в англо-українському перекладі. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2017. № 85. С. 52–57.
22. Суська О. О. Розвиток інформаційно-комунікативних теорій мас-медіа та вивчення впливу інформаційного простору на особистість людини. Слово. Символ. Текст. 2006. С. 211–226.
23. Сухоніна К. М. Відтворення мовленнєвої характеристики детективів Е. Пуаро і Ш. Холмса в аудіо-медіальних текстах. КДПУ, 2020. URL: <https://doi.org/10.31812/123456789/5985> (дата звернення: 14.03.2023).
24. Цепенюк Т. О., Ваврів І. Я., Дзюбановська І. А. В. Мовленнєвий портрет персонажа художнього твору в оригіналі і перекладі. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2021. Т. 2, № 49. С. 178–182.
25. Шахновська І. І., Кондратьєва О. В. Прагматична адаптація під час перекладу англomовних анімаційних фільмів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. Т. 3, № 40. С. 96–99.
26. Шевчук З. С. Понятійно-термінологічне поле дослідження ієрархії «мовна особистість – мовний портрет». *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. Вип. 4. С. 305—308.
27. Allott N., Smith N. Chomsky: Ideas and Ideals. Cambridge University Press, 2016.
28. Baños R., Díaz-Cintas J. Language and translation in film. *The Routledge Handbook of Translation Studies and Linguistics*. 2017. P. 313–326. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315692845-21> (date of access: 06.04.2023).
29. Chesterman A., Wagner E. Can Theory Help Translators?: A Dialogue Between the Ivory Tower and the Wordface. Manchester : St. Jerome Publishing, 2014. 156 p.
30. Chumak H. V. Sociocultural aspect of the artistic translation of characters' speech. *Current trends and fields of philological studies in the*

challenging reality. 2022. P. 343–347. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-88> (date of access: 16.03.2023).

31. Cintas J. D. Chapter 14. Audiovisual Translation in the Third Millennium. Translation Today / ed. by G. Anderman, M. Rogers. Bristol, Blue Ridge Summit, 2003. P. 192–204.

32. Harvey M. A Beginner's Course in Legal Translation : the Case of Culture-bound Terms. URL: <http://tradulex.com/Actes2000/harvey.pdf> (date of access: 14.04.2023).

33. Hasanova S. Linguo-Cultural Aspect of Interrelation of Language and Culture. *International Journal of English Linguistics*. 2014. Vol. 4, no. 6. URL: <https://doi.org/10.5539/ijel.v4n6p160> (date of access: 17.04.2023).

34. Ivakhnenko A. O. Speech peculiarities of Maura Isles' character sketch in The Apprentice, a detective novel by T. Gerritsen. *Transcarpathian Philological Studies*. 2021. Vol. 2, no. 17. P. 189–192. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-2.35> (date of access: 16.04.2023).

35. Munday J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. New York : Routledge, 2008. 236 p.

36. Murder in the Arboretum: Comparing Character Models to Personality Models / M. Walker et al. *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence and Interactive Digital Entertainment*. 2011. Vol. 7, no. 2. P. 106–114.

37. Perdikaki K. Adaptation as translation : examining film adaptation as a recontextualised act of communication : thesis. 2016. URL: <http://epubs.surrey.ac.uk/812918/> (date of access: 09.04.2023).

38. Risager K. Linguaculture and transnationality The cultural dimensions of language. *The Routledge handbook of language and intercultural communication*. 2nd ed. London, 2020. P. 109–123.

39. Sanders J. Adaptation and Appropriation. London : Routledge, 2006. 184 p.

40. Vinay J. P. Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation. Amsterdam [Netherlands] : J. Benjamins Pub.. Co.,

1995. 358 p.

41. Volkova T. Zubenina M. Pragmatic and Sociocultural Adaptation in Translation: Discourse and Communication Approach, *Skase journal of translation and interpretation*, Volume 8. 2015. P. 89–106.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Peaky Blinders Subtitles | My-Subs.co. *Subtitles for TV Shows and movies in multiple languages / My-Subs.co.* URL: <https://my-subs.co/showlistsubtitles-2158-peaky-blinders> (date of access: 09.03.2023).

2. British Pathé. Winston Churchill addresses the nation following defeat of Germans (1945), 2020. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=5ROGkn4a_O4 (date of access: 28.04.2023).

3. iconic. Oswald Mosley giving a Fiery speech at a Manchester blackshirt rally, 2010. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sPB1jy4vmFA> (date of access: 29.04.2023).

4. ThamesTv. The Mitford sisters | Lady Diana Mosley interview | Oswald Mosley | Good Afternoon, 2014. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=lzkbouKG830> (date of access: 02.05.2023).

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

S.1 E.1 – Season 1 Episode 1

S.1 E.2 – Season 1 Episode 2

S.1 E.3 – Season 1 Episode 3

S.1 E.4 – Season 1 Episode 4

S.1 E.5 – Season 1 Episode 5

S.1 E.6 – Season 1 Episode 6

S.2 E.1 – Season 2 Episode 1

S.2 E.2 – Season 2 Episode 2

S.2 E.3 – Season 2 Episode 3

S.2 E.4 – Season 2 Episode 4

S.2 E.5 – Season 2 Episode 5

S.2 E.6 – Season 2 Episode 6

S.3 E.1 – Season 3 Episode 1

S.3 E.2 – Season 3 Episode 2

S.3 E.3 – Season 3 Episode 3

S.3 E.4 – Season 3 Episode 4

S.3 E.5 – Season 3 Episode 5

S.3 E.6 – Season 3 Episode 6

S.4 E.1 – Season 4 Episode 1	C.2 E.4 – Сезон 2 Епізод 4
S.4 E.2 – Season 4 Episode 2	C.2 E.5 – Сезон 2 Епізод 5
S.4 E.3 – Season 4 Episode 3	C.2 E.6 – Сезон 2 Епізод 6
S.4 E.4 – Season 4 Episode 4	C.3 E.1 – Сезон 3 Епізод 1
S.4 E.5 – Season 4 Episode 5	C.3 E.2 – Сезон 3 Епізод 2
S.4 E.6 – Season 4 Episode 6	C.3 E.3 – Сезон 3 Епізод 3
S.5 E.1 – Season 5 Episode 1	C.3 E.4 – Сезон 3 Епізод 4
S.5 E.2 – Season 5 Episode 2	C.3 E.5 – Сезон 3 Епізод 5
S.5 E.3 – Season 5 Episode 3	C.3 E.6 – Сезон 3 Епізод 6
S.5 E.4 – Season 5 Episode 4	C.4 E.1 – Сезон 4 Епізод 1
S.5 E.5 – Season 5 Episode 5	C.4 E.2 – Сезон 4 Епізод 2
S.5 E.6 – Season 5 Episode 6	C.4 E.3 – Сезон 4 Епізод 3
S.6 E.1 – Season 6 Episode 1	C.4 E.4 – Сезон 4 Епізод 4
S.6 E.2 – Season 6 Episode 2	C.4 E.5 – Сезон 4 Епізод 5
S.6 E.3 – Season 6 Episode 3	C.4 E.6 – Сезон 4 Епізод 6
S.6 E.4 – Season 6 Episode 4	C.5 E.1 – Сезон 5 Епізод 1
S.6 E.5 – Season 6 Episode 5	C.5 E.2 – Сезон 5 Епізод 2
S.6 E.6 – Season 6 Episode 6	C.5 E.3 – Сезон 5 Епізод 3
C.1 E.1 – Сезон 1 Епізод 1	C.5 E.4 – Сезон 5 Епізод 4
C.1 E.2 – Сезон 1 Епізод 2	C.5 E.5 – Сезон 5 Епізод 5
C.1 E.3 – Сезон 1 Епізод 3	C.5 E.6 – Сезон 5 Епізод 6
C.1 E.4 – Сезон 1 Епізод 4	C.6 E.1 – Сезон 6 Епізод 1
C.1 E.5 – Сезон 1 Епізод 5	C.6 E.2 – Сезон 6 Епізод 2
C.1 E.6 – Сезон 1 Епізод 6	C.6 E.3 – Сезон 6 Епізод 3
C.2 E.1 – Сезон 2 Епізод 1	C.6 E.4 – Сезон 6 Епізод 4
C.2 E.2 – Сезон 2 Епізод 2	C.6 E.5 – Сезон 6 Епізод 5
C.2 E.3 – Сезон 2 Епізод 3	C.6 E.6 – Сезон 6 Епізод 6

Arthur Shelby is still alive

Summary

An important aspect of translating audio-media product such as a TV series is the accurate rendering of the characters' speech portrait. The speech portrait is a set of components of the character's speech, whose role is to provide the characters with certain qualities, outline their temperament, depict the cultural or historical context, taking into account characteristics of the language, manner of speaking, speech patterns and other elements. The speech portrait includes a number of linguistic and cultural features, in addition to the artistic value and individual traits of the characters. The means of linguistic characterization not only form the image of characters but also influence the representation of the original culture, rendering cultural peculiarities, mentality, historical events, etc. Linguistic and cultural features reflect associations existing between the characters' speech characteristics and the cultural and linguistic context where they function.

The study outlines the concept of a character's speech portrait, defines its role in the translation of a film product, and highlights its main components. The selection of certain linguistic units in translation is determined by many factors that reflecting information about the characters, including such details of their personality as gender, age, nationality, appearance, emotions, behavior, etc. We analyzed the implicit and explicit components of the speech portrait, which require different adaptation strategies, namely pragmatic and socio-cultural ones. The use of these strategies is necessary for the recipient to gain a deep understanding of important cultural codes, which make up the author's idea. The described elements of the speech portrait were illustrated with fragments of the original text of the "Peaky Blinders" series and its translations by the Ukrainian studios: "*Стругачка*" and "*Цікава Ідея*".

The British TV series "Peaky Blinders" was chosen as the material for the study because it is a vivid example of a popular product under the translator's scrutiny, and also contains a wide range of sample material for the study of speech portrait, due to the different social status, level of education, ethnicity, and other characteristics of the characters affecting their speech. The choice of this series

allowed studying the issue of the author's deformation of the historical figures and its influence on the characters' speech portrait in the Ukrainian translation.

The choice of a particular linguistic unit not only indicates the speech habits of individuals, but also of entire classes and social groups, i.e. the society of a certain historical period. Therefore, it is worth analyzing the rendering of characters' speech characteristics in the context of the social groups to which they belong. We examined the main elements of speech characterization of the social groups represented in the series (the Gypsies, Italian mafia, Russians and British aristocrats) and analyzed the most common transformations within the pragmatic and socio-cultural adaptation by analyzing the quantitative correlation within 113 fragments.

The study identified the translation strategies and techniques which are most commonly used in the process of translation and adaptation of the speech portrait. The means of forming the speech individuality of the characters in the series were also identified. They require the use of appropriate adaptation strategies in order to make the translation accurate, minimize the distortion of the original idea of the creators, and avoid neutralization of the linguistic and cultural features of the speech portrait in translation.

The research results can be used both in further theoretical studies of reproducing the speech portrait of characters, and serve as practical material for the practical translation of audiovisual products, in particular TV series.

Therefore, the study of the linguistic and cultural features of the speech portrait based on the TV series "Peaky Blinders" emphasizes the importance of careful reproduction of the characters' speech characteristics in order to preserve authenticity and the author's idea, convey important cultural codes, and ensure the product's comprehensibility for Ukrainian audience. This study may contribute to improving translation practice and enhancing the quality of translation of the foreign-language audiovisual products, including TV series.